

Sisekaitseakadeemia

Finantskolledž

Kati–Helen Peegel

VÕLGNIKUST FÜÜSILISE ISIKU TÄITEMENETLUSE
JA PANKROTIMENETLUSE VÕRDLEV ANALÜÜS

Lõputöö

Juhendaja:

Tõnis Elling, Bac

Tallinn 2009

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	3
1. FÜÜSILISE ISIKU MAKSUVÕLA TEKKIMINE JA LÕPPEMINE.....	5
1.1 Maksuvõla tekkimine füüsilisel isikul ja maksuhalduri täitetoimingud võla sissenõudmisel.....	5
1.2 Täitemenetlus Eestis, Hollandis ja USA-s	12
2. FÜÜSILISE ISIKU PANKROTIMENETLUSE JA TÄITEMENETLUSE VÕRDLEV ANALÜÜS	22
2.1 Füüsilise isiku pankrotimenetlus Eestis, Hollandis ja USA-s	22
2.2 Füüsilise isiku täitemenetluse eelised võrreldes pankrotimenetlusega.....	31
KOKKUVÕTE.....	38
SUMMARY	40
VIIDATUD ALLIKAD.....	41

SISSEJUHATUS

Võlgnikust füüsilise isiku täitemenetluse ja pankrotimenetluse võrdluse teema valis autor seetõttu, et viimasel ajal on antud valdkond võrdlemisi päevakorda kerkinud ning selle vastu tekkis tal ka sügavam huvi. Teema on aktuaalne, sest praeguses majandusolukorras on suurenenud füüsiliste isikute makseraskustesse sattumine ning see võib endaga kaasa tuua füüsilise isiku pankrotimenetluste alustamise suurenemise. Uue täitemenetluse seadustiku kohaselt tuleb aga võla sissenõudmine läbi täitemenetluse nii võlausaldajale kui ka riigile odavam, sest jäävad ära riigi kulud kohtupidamisele, tasud halduritele ja muud kulud.

Probleem seisneb selles, et järjest suurenev füüsiliste isikute makseraskustesse sattumine suurendab pankrotimenetluste arvu, mis on aga tunduvalt kulukam võlgade sissenõudmise menetlus kui täitemenetlus.

Lõputöö eesmärgiks on analüüsida füüsilise isiku pankrotimenetlusega seotud probleeme võrreldes täitemenetlusega. Eesmärgi saavutamiseks autor:

- annab ülevaate füüsilise isiku maksuvõla tekkimise alustest;
- annab ülevaate maksuhalduri täitetoimingutest maksuvõla sissenõudmisel;
- annab ülevaate täitetoimingutest Eestis, Hollandis ja USA-s;
- annab ülevaate pankrotimenetlusest Eestis, Hollandis ja USA-s;
- analüüsib füüsilise isiku pankrotimenetluse otstarbekust võrreldes täitemenetlusega.

Tööga soovib autor tõestada hüpoteesi, et füüsilise isiku pankrotimenetlus on riigile kulukam kui täitemenetlus. Füüsilise isiku pankrotimenetluse otstarbekust analüüsitakse täitemenetluse võrdluse kaudu ning ettepanekud tuuakse Hollandi ja USA praktika ning antud valdkonna regulatsiooni analüüsi tulemusel.

Töös kasutatakse andmete kogumise ja tulemuste tõlgendamise meetodit.

Lõputöö koosneb kahest peatükist, mis omakorda on jaotatud kahte alapeatükki. Lõputöö esimeses osas kirjeldab autor maksuvõla tekkimise võimalusi füüsilistel isikutel ning seda,

mis on maksuhalduri toimingud võlanõude rahuldamiseks enne täitemenetluse või pankrotimenetluse rakendamist. Esimeses osas kirjeldab autor ka täitemenetluse läbiviimist ning täitetoiminguid Eestis, Hollandis ja USA-s.

Lõputöö teises osas kirjeldab autor füüsilise isiku pankrotimenetluse läbiviimist Eestis, Hollandis ja USA-s. Lisaks toob autor välja suuremad probleemid füüsilise isiku pankrotimenetluses nii võlgniku, võlausaldaja kui ka riigi seisukohalt. Sealjuures analüüsib autor ka täitemenetluse eeliseid füüsilise isiku pankrotimenetluse ees.

Kokku on lõputöös kasutatud kolmkümmend allikat ning nende hulgas on nii Eesti kui ka välismaa kirjandust, Eestis kehtivaid õigusakte ning Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 03.11.2008. a kohtuotsus nr 3-2-1-90-08 Johann Andreas Härma kassatsioonkaebus Tallinna Ringkonnakohtu 12.03.2008. a otsusele Mart Härma (pankrotis) pankrotihalduri hagi Johann Andreas Härma vastu kinkelepingu kehtetuks tunnistamiseks ja kinkelepingu alusel saadu väärtuse 1 600 000 krooni tagastamiseks pankrotivarasse. Autor on kasutanud ka Maksu- ja Tolliameti Põhja maksu- ja tollikeskuse sissenõudmise erimenetluse osakonna juhataja Tanel Ermeli ütlusi Maksu- ja Tolliameti praktika kohta täite- ning pankrotimenetluses.

1. FÜÜSILISE ISIKU MAKSUVÕLA TEKKIMINE JA LÕPPEMINE

1.1 Maksuvõla tekkimine füüsilisel isikul ja maksuhalduri täitetoimingud võla sissenõudmisel

Eesti maksusüsteem koosneb riiklikest ja kohalikest maksudest. Riiklikud maksud kehtestab Riigikogu maksuseadustega ning kohalikud maksud kehtestab omavalitsusüksuse esindusorgan määrustega¹. Eesti maksusüsteemi reguleerivate seaduste raamseadus on maksukorralduse seadus (edaspidi MKS), millega kehtestatakse maksumaksja ja maksuhalduri omavahelise suhtlemise põhireeglid ning määratakse maksuhalduri ja maksukohustuslase õigused, kohustused ja vastutus, maksumenetluse kord ning maksuvaidluste lahendamise kord².

MKS-i kohaselt võib maksukohustuslane olla maksumaksja, maksu kinnipidaja või muu isik, kes vastutab seaduse või lepingu alusel maksumaksja või maksu kinnipidaja maksukohustuse eest. Maksumaksja omakorda on füüsiline või juriidiline isik või riigi-, valla- või linnaasutus, kes seadusega sätestatud tingimustel ja korras on kohustatud maksu maksuma ning täitma teisi talle seoses maksukohustusega pandud rahalisi ja mitterahalisi kohustusi. MKS-i § 32 sätestab maksuvõla mõiste, mis antud seaduse tähenduses on maksukohustuslase poolt tähtpäevaks tasumata jäetud maksusumma, tähtpäevaks tasumata jäetud maksusummalt arvestatud intress ning tollivõlast tulenev tähtpäevaks tasumata maksusumma ja sellelt arvestatud intress. Järgnevalt toob autor välja maksuvõla tekkimise võimalused füüsilisel isikul ning selle, kuidas toimub võla sissenõudmine ja lõppemine Eestis, Hollandis ja USA-s.

Füüsilistel isikutel tekib maksukohustus suuremalt jaolt nende tehingute pealt, millelt nad saavad tulu. Tulumaksuseaduse (edaspidi TuMS) § 12 kohaselt maksustatakse tulumaksuga residendist füüsilise isiku poolt maksustamisperioodil Eestis ja väljaspool Eestit kõikidest tuluallikatest saadud tulu, sealhulgas: palgatulu, ettevõtlustulu, kasu vara võõrandamisest, renditulu ja litsentsitasusid, intresse, dividende, elatist, pensionit, stipendiume, toetusi, preemiaid, loteriivõite, kindlustushüvitisi, väljamakseid

¹ Lehis, L. 2004. Maksuõigus. Tallinn: Juura, 45

² Maksukorralduse seadus. RT I 2002, 26, 150; RT I 2008, 60, 331

pensionifondist ja madala maksumääraga territooriumil asuva juriidilise isiku tulu³. Tulumaksumäär on 2009. aastal 21%.

Tähelepanu väärivad erinevad kinnisvaratehingud, kuna füüsilistel isikutel maksustatakse nii kinnisvara võõrandamist, rendile ja üürile andmist kui ka vahendamist. Kinnisvara võõrandamise ja vahendamise korral saadud tulu maksustatakse kas ettevõtlustuluna, vara võõrandamisest saadava kasuna või muu tuluna. Vahendustegevusest saadud tulu maksustatakse üldjuhul füüsilise isiku ettevõtlustuluna ning sellelt makstakse tulu- ja sotsiaalmaksu. Kui vahendustegevus ei ole pidev ning ei sarnane ettevõtlusele, siis võidakse teenitud tulu maksustada kui kasu vara võõrandamisest või muud tulu. Renditulu ja muud tasud maksustatakse füüsilise isiku rendituluna, kuid maksumaksja soovil võib seda maksustada ka kui ettevõtlustulu. Sellisel juhul peab isik ennast füüsilisest isikust ettevõtjaks registreerima.⁴

Juhuslikku laadi sissetulekuid, mille saamise tõenäosust ei suuda maksumaksja ette planeerida, ei käsitleta tuluna. Sellised sissetulekud on näiteks loterii- ja hasartmänguvõidud. Hasartmängude puhul on mängijal üldjuhul kaks eesmärki: mängukire rahuldamine ja tulu saamine. Kuigi tulu saamine on isiku üheks eesmärgiks, ei saa võitu kui tulu pidada planeeritud tuluks. Selle vastu räägib lihtsalt tõenäosusteooria.⁵ Seega TuMS § 19 kohaselt hasartmänge ei maksustata tulumaksuga. Sama paragrahvi alusel maksustatakse aga teatud juhtudel loteriivõidud. Autori seisukohalt on selline põhimõte hästi läbi mõeldud ning õiglane, sest tõepoolest hasartmängu võitu ei saa isik ette planeerida ning tihtilugu on hasartmängude mängimise eesmärgiks just mängukire rahuldamine.

Maksustamise alla kuuluvad ka erinevad finantstehingud nagu näiteks hoiused. Hoiuselt makstavate maksude administreerimiskulud on võrdlemisi madalad ning maksu kogumine hoiustelt ja muudelt finantstehingutelt on võrdlemisi madal. Selle muudab lihtsaks asjaolu, et finantstehinguid tehakse valdavalt panga vahendusel ning seega on võrdlemisi hea saada

³ Tulumaksuseadus. RT I 1999, 101, 903; RT I 2008, 60, 331

⁴ Eesti Maksu- ja Tolliamet. Residentist füüsilise isiku kinnisvara maksustamine. <http://www.emta.ee/?id=4940&highlight=kinnisvara.tehingud>, 09.11.2008

⁵ Lind, K. 2003. Tulu mõiste. Juridica nr 5, 338-348

ülevaadet isiku tehingutest⁶. Tulumaksu tuleb maksta tehingult saadud tulude pealt. Sama kehtib ka erinevate aktsiatehingute ning väärtpaberite portfelli kohta. Maksustatakse tehingute pealt saadud tulu. Siinkohal ei loe see, et mõnede tehingutega on raha kaotatud ja mõnedega võidetud ning kokkuvõttes pole isik tulu teeninudki. Maksustatakse kõik need tehingud, millelt on tulu saadud ning lõpptulemust maksuhaldur ei vaata. Autor leiab, et pangad, kes vahendavad selliseid finantstehinguid, peaksid eelnevalt isikute tähelepanu juhtima sellele, kuidas neid tehinguid maksustatakse, sest autor on praktikas kokku puutunud mitme isikuga, kellel on tekkinud maksuvõlg just selle pärast, et nad pole olnud teadlikud sellest, kuidas käib finantstehingute maksustamine.

Lisaks eelnevatele võimalustele võib isikul maksukohustus tekkida ka ebaseadusliku tegevuse tagajärjel. Autor on teadlik olukordadest, kus isikud on tegutsenud näiteks ebaseadusliku aktsiisikaubaga ning hilisemal avastamisel on neile määratud väga suured maksukohustused ning kõigele lisaks ka trahvid, sest praktikas maksustatakse ebaseaduslikke tehinguid sarnaselt seaduslikele.

Rahalised kohustused ja nõuded tekivad erinevatest maksuseadustest ja maksukorralduse seadusest. MKS-i §-s 31 on välja toodud maksumaksja põhikohustused, milleks on kohustus tasuda maksusumma (maksukohustus), kolmanda isiku kohustus tasuda maksumaksja või maksu kinnipidaja maksuvõlg (vastutuskohustus) ning maksukohustustase kohustus tasuda intress, sunniraha või asendustäitmise kulud (kõrvalkohustus). Need kohustused tekivad seadusega sätestatud tingimuste saabumisel, kui seadusega ei ole sätestatud, et kohustuse tekkimiseks on vaja maksuhalduri haldusakti. Kui vastavaid kohustusi ei täideta, siis tekibki isikul maksuvõlg.

Lühike ülevaade maksudest Hollandis

Hollandi maksusüsteemi kohaselt on sarnaselt Eestile maksumaksjateks need isikud, kes seal elavad ehk residendid ja need, kes elavad väljaspool Hollandit, aga saavad sealt tulu ehk mitteresidendid. Mõlemal juhul ollakse tulumaksu subjektideks. Hollandis on kolme tüüpi maksustatavat tulu, mis klassifitseeritakse maksu eesmärgi kohaselt niinimetatud kastidesse. Esiteks, kui on võimalik, siis partnerite sissetulekud maksustatakse eraldi ning nad saavad ära kasutada ainult enda mahaarvatavaid kulutusi. Teiseks kõikidel

⁶ Chamley, C. 1991. Taxation of financial assets in developing countries. International Bank for Reconstruction and Development. The World Bank

maksumaksjatel on oma maksude krediit, et vältida võlgnevusi. Kolmandaks Hollandi residendid ja mitteresidendid, kes tahavad residendi staatust, peavad teavitama kogu oma maailmatulust tulumaksu tagastustel.⁷

Hollandis jagunevad nagu Eestiski maksud otsesteks, kaudseteks ja kohalikeks. Üheks olulisimaks otseseks maksuks on üksikisiku tulumaks, mis on progressiivsete määradega. Maksustatakse iga isiku enda tulu, kuid on ka erandeid näiteks abielus paaride ja väikeste laste puhul.⁸ Otsestest maksudest on veel pärandimaks ja maks kingituste pealt ning maks õnnemängudelt võidetud summadelt, mida peavad maksma kõik, kes on õnnemängudelt võitnud rohkem kui 454 eurot. Maksumääraks on 29%.⁹

Erinevalt Eestist on Hollandis kehtestatud sissetuleku maks (*wages tax*), mis on otsene maks ja millega on koormatud töötajad. See on sarnane tulumaksule ja peetakse kinni palgalt. Maksu aluseks on sissetuleku see neto osa, millest on maha arvatud toimetuleku määr. Maksustatakse spetsiaalsete määrade alusel, mis olenevad palga suurusest.¹⁰

Hollandis saavad kohalikud võimud kehtestada kinnisvara maksu (*real property tax*) ning maksustada saab nii kinnisvara kasutamist kui ka omamist. Maksu aluseks on kinnisvara hind. Tehakse erandeid ka teatud kinnisvaradele nagu näiteks kirikutele.¹¹ Lisaks on veel kinnisvara võõrandamise maks (*transfer tax*), mille määraks on 6% ja makstakse Hollandis soetatud kinnisvaralt ja sellega esinevate kasutusõiguste pealt õiglase turuhinna järgi õiguse ülemineku hetkel. Maksustatav on omanikustaatus saamine mitte lepingu sõlmimine. Maksu aluse summa on tavaliselt võrdne tehingu hinnaga, kuid kui hind on kõrgem või madalam kui turuhind, siis makstakse kõrgema hinna või turuväärtuse pealt.¹²

⁷ Belastingdienst. The Dutch income tax system. http://www.belastingdienst.nl/variabel/buitenland/en/private_taxpayers/private_taxpayers-01.html, 10.01.2009

⁸ Chorus, J., Gerver, P-H., Hondius, E., Koekkoek, A. 1999. Introduction to Dutch Law. The Hague: Kluwer Law International, 442

⁹ EURES Eesti. Elamis- ja töötamistingimused Euroopas. Holland. Maksud. <http://www.eures.ee/10128>, 10.01.2009

¹⁰ Spence, G. 1995. Taxation in the Netherlands. Deventer: Kluwer Law and Taxation Publishers, 113-118

¹¹ Samas, 171

¹² Samas, 159-160

Lühike ülevaade maksudest USA-s

Föderaalset üksikisiku tulumaksu tuleb USA-s maksta suurema osa sissetulekute pealt, sealhulgas töötasude, pensioni, boonuste, vahendustasude, äriliste sissetulekute, dividendide, intresside, kapitali tulu, renditulu ja autoritasude pealt. Põhiliseks tulumaksu tasumise kanaliks näiteks töötajate puhul on see, et tulumaks peetakse kinni nende töötasudelt. Vabakutselistele ja üksikettevõtjatele on määratud kolmekuulised ettetasutavad maksud. Töötutel on rahuldava teenistuse pealt kolmekuulised ettemaksed ning nendele, kes on olnud piisavalt nutikad, et on vähendanud oma maksu madalale proportsioonile, on kehtestatud alternatiivne miinimummaks kogult tulult ning see on makstav eelarvelisel baasil. Tulumaksumäärad olenevad isiku tulude suuruselt ja sellest, kas tegemist on abielus isikuga või üksikuga.¹³ Autor leiab, et USA-s on võrdlemisi keeruline maksusüsteem ning need isikud, kes on teadlikud maksustamisest ja erinevatest maksustamise võimalustest, võivad saada teistest rohkem kasu.

USA-s on üksikisiku jaoks dividendid tulude jaotus rahalt, väärtpaberitelt või muult varalt, mida maksab mõni korporatsioon. Dividende võib saada ka läbi partnerluse, omandi, võlausalduse või assotsiatsiooni, mida maksustatakse nagu korporatsiooni. Dividendid ja muud varajaotused on üldiselt maksustatav tulu. Levinumad maksumäärad dividendide puhul on 5% ja 15%.¹⁴ Lisaks on USA-s kehtestatud ka kinnisvara maksud, mis võivad olla nii riiklikud kui ka kohalikud maksud maale või majapidamisele. Kinnisvara maksudest saadud tulu läheb põhiliselt kohalikule hoolekandele näiteks üldhariduskoolidele.¹⁵ Sarnaselt USA-le toimub ka Eestis maksutulude jagunemine kohalikuks hoolekandeks.

Maksuhalduri toimingud võla sissenõudmisel ning maksuvõla lõppemine

Esmane reaktsioon igale maksuseaduse rikkumisele peab olema rikutud õiguste taastamine ehk täitmata jäetud kohustuse sundkorras täitmine ehk maksu määramine või sissenõudmine, menetlustoimingu sooritamine või asendustäitmine. Rahaliste kohustuste sundkorras täitmist reguleerib MKS-i 13. peatüki esimene jagu. Maksuhaldurile on antud pädevus sooritada täitetoiminguid maksuvõla sissenõudmiseks.¹⁶ Sundtäitmine toimub

¹³ United States Individual Tax Site. Income Tax. http://www.usa-federal-state-individual-tax.com/income_tax.asp, 12.01.2009

¹⁴ United States Investment Tax Site. Taxation of Dividends. http://www.usa-investment-tax.com/taxation_dividends.asp, 12.01.2009

¹⁵ Paying Taxes in America. Property taxes. <http://www.nriol.com/welcome2america/paying-taxes-in-usa.asp>, 12.01.2009

¹⁶ Lehis, L. 2004. Maksuõigus. Tallinn: Juura, 196

MKS-i ja täitemenetlust reguleerivate õigusaktide alusel. Maksukohustuslase pankroti väljakuulutamise korral rahuldatakse maksuvõlad pankrotiseaduses sätestatud korras.¹⁷

MKS § 128 lg 2 kohaselt on sundtäitmine lubatud siis, kui kohustuse täitmise päev on saabunud ning nõue on sissenõutavaks muutunud; nõuet sisaldav haldusakt on maksukohustuslasele teatavaks tehtud seadusega ettenähtud korras; maksuvõlg ei ole ajatatud; maksuvõlg ei ole aegunud, kustutatud või muul alusel lõppenud või haldusakti täitmist ei ole peatatud. Maksukohustulane peab enne sundtäitmise algatamist olema eelnevalt ette hoiatatud. Selleks annab maksuhaldur tähtaja kohustuse täitmiseks ning teavitab tähtjaks täitmata jätmise tagajärgedest. Täitmiseks võib anda tähtaja kas 10 päeva või 48 h. Maksukohustuslase hoiatamine on sätestatud MKS §-s 129. Enne tuleb sisse nõuda maksusumma ja seejärel alles intressid. Autor leiab, et maksukohustuslase hoiatamine on väga tähtis, sest siis on tõenäosus, et isik otsustab oma maksuvõla ikkagi tasuda ning Maksu- ja Tolliamet ei pea tegema üleliigseid kulutusi sissenõudmise alustamiseks.

Kui maksukohustulane jätab maksuhalduri määratud maksuvõla tasumata määratud tähtaja jooksul, siis on maksuhalduril õigus alustada võla sundkorras sissenõudmist ning sooritada järgnevaid toiminguid:

- taotleda kinnisasja võõrandamise keelumärke kandmist kinnistusraamatusse;
- taotleda ehitise kui vallasasja võõrandamise keelumärke kandmist hooneregistrisse;
- taotleda sõiduvahendi võõrandamise keelumärke kandmist asjaomasesse registrisse;
- taotleda laeva võõrandamise keelumärke kandmist laevakinnistusraamatusse;
- anda korraldus väärtpaberite või väärtpaberikonto blokeerimiseks;
- pöörata sissenõue rahalistele nõuetele ja varalistele õigustele.¹⁸

Autor on seisukohal, et maksuhaldurile antud õigused maksuvõla sundkorras sissenõudmiseks ja eelmainitud toimingute sooritamiseks suurendavad võimalust võimalikult kiiresti ja võimalikult väikeste kuludega maksuvõlg sisse nõuda.

MKS § 130 lg 2 kohaselt võib maksuhaldur maksuvõla sissenõudmiseks pöörduda kohtutäituri poole, kui maksuhalduri sooritatud toimingud ei ole andnud tulemusi. Kui kohtutäitur jätkab maksuhalduri alustatud täitemenetlust, siis ei tule teha võlgnikule uut

¹⁷ Põlv, A., Kergandberg, E., Lentsius, M. 2006. Maksumenetlus. Tallinn: Äripäeva kirjastus, 111

¹⁸ Samas, 112-113

hoiatust. Kehtima jäävad ka maksuhalduri kohaldatud keelumärked ja arestid. See muudab autori arvates võla sissenõudmise kiiremaks ja efektiivsemaks.

Ühe täitetoiminguna on maksuhalduril õigus MKS § 131 kohaselt anda krediidasutusele korraldus arestida võlgniku pangakonto või kanda tema pangakontolt raha üle maksuhalduri pangakontole maksuvõla summa suuruses ning krediidasutusel on kohustus täita maksuhalduri korraldust. Füüsilise isiku maksuvõla sissenõudmisel või tema pangakonto arestimisel ei kuulu igakusele sissenõudmisele ega arestimisele ühe kuupalga alammäära suurune summa võlgniku ja iga tema ülalpeetava perekonnaliikme kohta. Sellise informatsiooni ülalpeetavate olemasolu kohta peab andma maksuhaldurile isik, kelle suhtes on algatatud sundtäitmine ning seejuures peab ta esitama maksuhalduri nõudmisel vajalikud dokumendid. Kui isik esitab pärast korralduse andmist ülalpeetavate olemasolu kohta varasemast erinevat teavet, siis muudetakse korraldust.

MKS § 132 kohaselt on maksusumma sundtäitmise aegumistähtaeg seitse aastat. Aegumistähtaeg algab kohustuse täitmise tähtpäeva saabumise aastale järgneva aasta 1. jaanuarist. Maksuotsuse või vastutusotsuse alusel sissenõutava maksusumma sundtäitmise aegumistähtaeg algab maksuotsuse või vastutusotsuse kättetoimetamise aastale järgneva aasta 1. jaanuarist. Muude maksuhalduri poolt sissenõutavate rahaliste kohustuste sundtäitmise aegumistähtaeg on üks aasta arvates nõude esitamise aastale järgneva aasta 1. jaanuarist. Autor leiab, et seitse aastat on piisav aeg maksusumma sundtäitmiseks ning kui selle aja jooksul ei anna sundtäitmine tulemusi, siis on lootusetu nõuet saada rahuldatud ning rohkem kulutusi sissenõudmisele ei ole otstarbekas teha.

MKS-i §-s 105 on toodud maksunõude lõppemise alused, mille kohaselt kohustused lõppevad. Esiteks lõppevad kohustused tasumisega, kui maksukohustuslane tasub maksusumma ja maksu kõrvalkohustustest tulenevad summad selleks määratud pangakontole õigusaktides sätestatud ja maksuhalduri määratud tähtpäevaks. Kui maksukohustuslasel on aga tagastusnõue, siis sama paragrahvi alusel võib ta taotleda selle tasaarvestamist tasumisele kuuluvate maksusummade, intressi, sunniraha, asendustäitmise kulude või trahvidega. Makseraskuste korral võib maksukohustuslane esitada põhjendatud taotluse ning selle alusel võib maksuhaldur ajatada võla tasumise MKS § 111 alusel.

Rahandusministri 2. mai 2002.a määruse 61 § 3 kohaselt on maksuhalduril õigus maksuvõlg teatud juhtudel maha kanda. Füüsilise isiku puhul näiteks tema surma või surnukstunnistamise korral, kui puudub pärandvara, millele sissenõuet pöörata. Sama määruse §-de 4 ja 5 kohaselt on maksuvõla kustutamise puhul maksuhalduril võimalik võlg teoreetiliselt kunagi sisse nõuda, kui asjaolusid arvestades on kustutamine vajalik, sest maksuvõla tasumine ohustaks võlgniku eksistentsi. Füüsilise isiku maksuvõlg kustutatakse siis, kui selle sissenõudmine on lootusetu.¹⁹

MKS § 115 kohaselt peab maksukohustuslane arvestama ja maksuma tähtpäevaks tasumata maksusummalt intressi, kui ta ei ole tasunud maksu seadusega sätestatud tähtpäevaks. Intressi arvestatakse alates päevast, mis järgneb päevale, mil maksu tasumine seaduse järgi pidi toimuma kuni tasumise või tasaarvestamise päevani, viimane kaasa arvatud. Autor leiab, et intresside arvestamine maksukohustuselt on õiglane ja vajalik, sest see kompenseerib mingil määral aega, mille jooksul maksusummat ei saanud järgmisteks toiminguteks kasutada ja vähendab sellega maksuhalduri kahju. Lisaks võib intresside rakendamist võtta ka kui ühte mõjutusvahendit, sest arvatavasti ükski isik ei sooviks oma maksukohustuse pealt intresse maksta, eriti kui kohustus on võrdlemisi suur.

1.2 Täitemenetlus Eestis, Hollandis ja USA-s

Täitemenetluse eesmärgiks on mingi kindla nõude rahuldamine või konkreetse võla tasumise saavutamine ning selle juures isiku, kes on võlgu, majanduslik olukord ning seisund menetluse protsessi ei mõjuta²⁰.

Täitemenetluse regulatsioonis on kõige tähtsam roll täitemenetluse seadustikul, mis sätestab täitedokumendid ja –korralduse; üldtingimused; varale sissenõude pööramise üldsätted; vara nimekirja; võlgniku vande; sissenõude pööramise vallasasjadele, varalistele õigustele ja kinnisasjale; otsuste ja määruste täitmise väärteo- ja kriminaalasjades ning kaebuste ja hagide esitamise täitemenetluses. Lisaks sellele on täitemenetluse seadustikus

¹⁹ Rahandusministri 2. mai 2002.a määrus 61. Maksuvõla mahakandmise ja kustutamise kord. RTL 2002, 56, 834; RTL 2008, 105, 1505

²⁰ Alekand, A. 2004. Sundtäitmis- ja pankrotiõigus. Tallinn: Sisekaitseakadeemia, 7

sätetatud võlgniku, sissenõudja ning kohtutäituri õigused ja kohustused ning täitedokumendi täitmise menetlus.²¹

Menetlusosalised täitemenetluses on täitemenetluse seadustiku (edaspidi TMS) § 5 kohaselt isik, kes on esitanud nõude millegi täitmiseks ehk sissenõudja; isik, kellele on esitatud nõue millegi täitmiseks ehk võlgnik ja muud isikud, kelle õigusi täitemenetlus puudutab. Täitemenetluse osalised on ka isikud, kellel on sundtäitmist takistav õigus või nõue, mis annab õiguse saada osa vara müügist saadavast rahast ning kes teatavad oma õigusest kohtutäiturile ja kohtutäituri või menetlusosalise nõudmisel seda põhistavad. Kinnisasja täitemenetluse osalised on muuhulgas isikud, kelle kasuks on kinnistusraamatusse keelumärke sissekandmise ajaks kantud õigus või tehtud õigust tagav kanne.

Selleks, et alustada täitemenetlust, peab olema täitedokument, mille nõudeid hakatakse täitma. Täitedokumendiks võib olla näiteks maksuhalduri haldusakt maksukohustuste ja muude rahaliste kohustuste sundtäitmise kohta. Lisaks täitedokumendile peab TMS § 23 kohaselt olema ka sissenõudja avaldus. Nende dokumentide alusel toimubki kogu täitemenetluse protsess. Sellele järgneb võlgnikule täitmisteate edastamine ning selle teate kättetoimetamisel loetaksegi täitemenetlus alanuks vastavalt TMS-i § 24 lg-le 2.

Võlgnikule tuleb anda aega ka vabatahtlikuks täitmiseks. TMS-i § 25 lg 1 sätestab, et vabatahtliku täitmise tähtaeg peab olema vähemalt 10 päeva, kuid mitte rohkem kui 30 päeva välja arvatud siis, kui sissenõudja annab nõusoleku pikemaks tähtajaks. Selline tähtaeg on autori arvates väikeste nõuete puhul reaalne, kuid kui on tegemist suurte nõuetega, siis on autor võrdlemisi kindel, et isik ei suuda selle aja jooksul võlga tasuda. Samas kui oleks pikem tähtaeg, siis see suurendaks sissenõudmise kulusid ning vähendaks võimalust nõue täies ulatuses rahuldatud saada.

Sissenõue pööratakse TMS § 198 kohaselt võlgniku varale järgmises järjekorras:

- rahale, väärisasjadele, väärtpaberitele ja nõuetele;
- ülejäänud vallasvarale;
- kinnisvarale.

²¹ Täitemenetluse seadustik. RT I 2005, 27, 198; RT I 2009, 4, 24

Nagu iga menetluse puhul, siis ka täitemenetluses on tähtsal kohal kulutused, mis tehakse täitemenetluse raames. Täitekulud on TMS § 35 kohaselt kohtutäituri tasu ning kohtutäituri ja sissenõudja või kolmanda isiku poolt pärast täitemenetluse alustamist täitemenetluseks tehtud vajalikud kulutused, sealhulgas:

- isiku- ja varaandmete kindlakstegemiseks tehtud päringute tasud ja lõivud;
- täitemenetlusega seotud dokumentide edastamise kulud;
- arestitud vara veo, ladustamise ja valve kulud ning muud vara hoidmisega seotud kulud;
- ruumide või muude esemete avamise, sulgemise, teisaldamise, lammutamise ja koristamise kulud;
- täitetoimingutega seotud sõidu- ja majutuskulud;
- võlgniku sundtoomise kulud;
- enampakkumise korraldamise kulud, sealhulgas ostuhinna tasumisega kaasnevad kulud.

Vajalikeks kulutusteks ei loeta täitemenetluse alustamisel või menetluse käigus tekkinud õiguslike küsimuste lahendamiseks kohtutäituri või sissenõudja poolt kasutatud õigusabi kulusid. Samuti ei loeta vajalikeks kulutusteks kohtutäituri büroo majandamise kulusid.

Pärast täitemenetluse alustamist ning täitekutse edastamist võlgnikule pööratakse võlgniku varale sissenõue. TMS § 52 kohaselt arestitakse ja müüakse vara, millele on sissenõue pööratud ning vara müügist saadud raha arvelt rahuldatakse sissenõudja nõue. Kinnisasjale sissenõude pööramise korral võib kinnisasjale määrata ka sundvalitsemise. Sellisel juhul rahuldatakse sissenõudja nõue kinnisasjast sundvalitsemisega saadavast viljast. Autor leiab, et sundvalitsemine on võrdlemisi hea võimalus täitemenetluse seadustikus, sest tihtilugu on isikuid, kellel on palju kinnisvara, mis seisab tühjuna ja mis suurendab isikute maksekoormust ning kinnisvara müümine ei oleks maksunõuet arvestades otstarbekas. Sellistes olukordades, saab kohtutäitur määrata kinnisasjale sundvalitsemise ning kasutada sellest saadavaid vilju maksunõuete rahuldamiseks.

TMS § 53 sätestab, et arestida ei tohi rohkem võlgniku vara, kui on vaja sissenõudja nõude rahuldamiseks ja täitekulude katmiseks. Erandi võib teha juhul, kui nõude rahuldamine muul viisil ei ole võimalik. Vara ei arestita siis, kui võib arvata, et selle müügist saadud tulust jätkub vaid täitekulude katmiseks. Siinkohal leiab autor, et tegemist on mõistliku

lahendusega, sest täitemenetluse eesmärgiks on sissenõudja nõuete rahuldamine ning kui neid ei suudeta rahuldada, siis pole mõistlik ka täitemenetluses isiku vara arestida, et sellega katta sellega kaasnevaid kulusid.

Sissenõude pööramine vallasasjadele

TMS § 64 sätestab võlgniku valduses olevate asjade arestimise. Selleks, et võlgniku valduses olevad asjad arestida, kirjutab kohtutäitur kõik asjad üles ja keelab nende käsutamise. Vara arestimiseks loetakse ka seda, kui registripidaja teeb kohtutäituri avalduse alusel registrisse asja käsutamise keelumärke ja see toimub enne arestimisakti üleandmist või kättetoimetamist. Juhul kui täitmisteate kättetoimetamisega kaasnevast viivitusest võib tuleneda oluline oht sundtäitmise eesmärgi saavutamisele, siis võib kohtutäitur võlgniku vara arestida või lasta registrisse kanda keelumärke ka enne täitmisteate saatmist. Kui varad arestitakse, siis tekib sissenõudjal TMS § 65 kohaselt arestipandiõigus arestitud asjale. Selline õigus annab sissenõudjale samad õigused, mis on lepingu alusel seatud või seaduse alusel tekkinud pandiõiguse korral.

Asja arestimise kohta koostab kohtutäitur akti, mille vormi kehtestab justiitsminister määrusega ja mille koostamine on sätestatud TMS-i §-s 75. Aktile peavad alla kirjutama kohtutäitur, vara hoidja, võlgnik ja teised arestimise juures viibinud isikud. Akt koostatakse ühes eksemplaris ja see jääb täitetoimikusse. Võlgnikule, sissenõudjale ning vara hoidjale antakse akti ära kiri. Juhul kui võlgnik ei viibinud arestimise juures, siis toimetatakse talle arestimisakt kätte ning sel juhul loetakse vara arestituks akti kättetoimetamisest alates. Kui võlgnik või sissenõudja, kes viibisid vara arestimise juures, ei teinud avaldusi ega märkusi arestitava vara kohta, siis ei ole neil õigust kaevata akti ebaõige koostamise peale ega hiljem akti ebaõigsusele tugineda. See muudab autori seisukohast täitemenetluse kiiremaks ja efektiivsemaks, sest jäävad ära olukorrad, kus isikud hakkavad hiljem kaebama akti ebaõigsuse peale täitemenetluse pidurdamise eesmärgil.

Kui varad on arestitud, siis vallasasjade puhul müüb kohtutäitur need avalikul suulisel enampakkumisel. Avalik enampakkumine on sätestatud TMS §-s 78. Enampakkumise aja määrab kohtutäitur, kuid siinkohal peab ta arvestama, et enampakkumist ei tohi korraldada enne kümne päeva möödumist asja arestimisest. Varem võib müüa vaid siis, kui sissenõudja ja võlgnik lepivad kokku varasemas ajas või kui tähtaja järgimisel väheneb

enampakkumisele pandava asja väärtus ilmselt oluliselt või kui asja hoidmisega kaasnevad ebamõistlikult suured hoiukulud. Enampakkumise aeg on sätestatud TMS §-s 80. Müüdavate asjade alghinnaks enampakkumisel on hindamise tulemusena saadud ja arestimisakti märgitud hind. Alghinna määramisel ei arvestata õigust, millest pärast enampakkumise kuulutuse avaldamist ei teatata või mida ei põhistata. Enne kui kohtutäitur muudab alghinda, küsib ta sissenõudja ja võlgniku arvamust selles osas. Alghind enampakkumisel on määratletud TMS §-s 80.

Sissenõude pööramine kinnisasjadele

TMS § 137 kohaselt võib kinnisasjale sissenõude pööramisel kohaldada vastavaid vallasasjadele sissenõude pööramise sätteid ning TMS § 140 järgi võib sissenõudja nõude täitmiseks kinnisasjale pöörata sissenõude siis, kui võlgnik on kantud kinnisasja omanikuna kinnistusraamatusse või kui võlgnik on kinnistusraamatusse kantud omaniku üldõigusjärglasena. Sissenõudja on kohustatud esitama kohtutäiturile kande kohta kinnistusregistriosa ärakirja ning juhul kui kinnistusosakond asub kohtutäituri büroo tööpiirkonnas, siis piisab viitest kinnistusraamatule.

Selleks, et arestida kinnisasi, kirjutab kohtutäitur üles kinnisasja, selle päraldised ning muud esemed, millele ulatub hüpoteek. Seejärel keelab nende käsutamise ning laseb kinnistusraamatusse kanda kinnistu käsutamise keelumärke. Kui arest ulatub kinnisasja omaniku nõudele kolmanda isiku vastu, keelab kohtutäitur sissenõudja avalduse alusel võlgniku suhtes kohustatud kolmandal isikul nõuet rahuldada. Arestipandiõigust kinnisasja arestimisel ei teki. Kinnisasja arestimist reguleerib TMS § 142.

Sundenampakkumisel on TMS § 150 järgi esemeks kinnisasi ja koos sellega arestitud esemed, mille arestimine enampakkumise ajal kehtib. Esemeks on ka kolmandale isikule kuuluvad kinnisasja päraldised, mis on võlgniku valduses välja arvatud juhul, kui kolmas isik on saavutanud asja arestimisest vabastamise enampakkumise toimumise ajaks ja sellest kohtutäiturile teatanud. TMS § 152 sätestab kohtutäituri õiguse määrata sissenõudja ettepanekul vallasasja välistamise kinnisasja enampakkumiselt ja võõrandamise vastavalt vallasasjadele sissenõude pööramise sätetele, kui asja selliselt müües võib eeldada, et asja müügist saadakse kõrgem hind või kui vallasasja eraldi müümine on muul põhjusel mõistlik. Selline võimalus muudab jällegi autori arvates täitemenetlust efektiivemaks, sest eesmärgiks peakski olema võimalikult suures ulatuses sissenõudja nõuete rahuldamine

ning kui vallasasja eraldi müües saadetakse kõrgemat hinda, siis see täidabki oma eesmärgi.

Pärast kinnisasja arestimist määrab kohus selle sundvalitsemisele ja nimetab TMS § 162 kohaselt kohtutäituri, sissenõudja või võlgniku avalduse alusel valitseja. Kinnistusraamatusse kantud õigusest tuleneva nõude tõttu võib kinnisasja sundvalitsemise määrata ka siis, kui võlgnik ei ole kinnistusraamatusse kantud omanikuna või ta ei ole omaniku pärija, kuid on kinnisasja valdaja kinnisasja omandamise tehingu alusel. Juhul kui kohus ei määra valitsejat, siis jääb sundvalitsemisele kuuluv kinnisasi võlgniku valdusse. TMS § 165 kohaselt on sundvalitsejal õigus kinnisasi võtta enda valdusse oma ametisse nimetamise määruse alusel. Kui kinnisasja valdab kolmas isik, siis võib sundvalitseja nõuda valduse üleandmist võlgniku vastu suunatud täitedokumendi ja oma ametisse nimetamise määruse alusel. Samas kui kinnisasi on rentniku, üürniku või kasutusvaldaja valduses, jääb valitseja kaudseks valdajaks ning talle antakse arestimisaktiga õigus võlgniku asemel nõudeid sisse nõuda. Sundvalitsemise lõpetamise aluse sätestab TMS § 173, mille kohaselt sundvalitsemine lõpetatakse sissenõudja nõude rahuldamise korral kohtutäituri otsusega. Kui sundvalitsemise jätkamine nõuaks suuri kulutusi ja sissenõudja ei tasu ette selleks vajalikku summat, siis võib kohtutäitur pöörduda kohtu poole sundvalitsemise jätkamise või asja müügi otsustamiseks.

Sissenõude pööramine varalistele õigustele

TMS § 111 kohaselt võib kohtutäitur sissenõude pöörata nõudele ning sellisel juhul arestib ta nõude ja kohustab võlgniku suhtes kohustatud kolmandat isikut täitma nõudest tuleneva kohustuse sissenõudja kasuks kohtutäiturile. Arestimisaktiga keelab kohtutäitur ka võlgnikul nõuet käsutada, eelkõige nõuet antud kolmandalt isikult sisse nõuda.

Kohtutäitur võib sissenõude pöörata võlgniku kontole ning sellisel juhul väljastab krediidasutus kohtutäiturile info konto olemasolu või puudumise kohta. Konto arestitakse arestimisakti alusel ja selles näidatud ulatuses ning kontrol olev raha kantakse vastavalt antud aktile arestitud ulatuses kohtutäituri ametialasele arvelduskontole. Kui arestimise hetkel ei ole võlgniku kontrol arestimisaktis näidatud ulatuses raha, siis loetakse puudujäävas osas arestituks ka pärast arestimise hetke kontole laekuvad summad, mis kantakse üle kohtutäituri ametialasele arvelduskontole kuni arestimisakti täitmiseni. Sissenõude pööramine võlgniku kontole on sätestatud TMS-i §-s 115.

TMS § 124 kohaselt saab sissenõude pöörata ka väärtpaberitele. Eesti väärtpaberite keskreistri seaduse §-s 2 loetletud väärtpaberite arestimiseks peab kohtutäitur saatma registripidajale korralduse seada õiguste ja kohustuste käsutamise keelumärke. Väärtpaber on arestitud alates sellest hetkest, kui see on blokeeritud registris. Kohtutäitur peab koheselt pärast korralduse edastamist registripidajale toimetama võlgnikule teate väärtpaberite arestimisest.

Pandiõigus, mis on TMS § 130 kohaselt omandatud töötasunõude või muu sarnase sissetuleku maksmise nõude arestimisega, ulatub ka pärast arestimist sissenõutavaks muutuvatele summadele. Arestimine ulatub ka nendele sissetulekutele, mida on võlgnikul õigus saada teisele tööle või ametikohale ümberpaigutamise või üleminekuga või seoses töötasu suurenemisega. Juhul kui võlgnik lõpetab töö- või teenistussuhte ning selle lõppemisest arvates kuue kuu jooksul asub uuesti sama tööandja juurde tööle, siis loetakse varasemat arestimisakti tööandja suhtes jõus olevaks. Autor leiab, et see muudab samuti täitemenetluse protsessi lihtsamaks ja efektiivsemaks, sest jääb ära ajakulu, mis läheks uue arestimisakti koostamisele ja arestimisele. Sissetuleku arestimisel ei loeta sissetuleku hulka makse ega kohustusliku kogumispensioni, ravikindlustuse ning töötuskindlustuse makseid. Sissenõuet ei saa pöörata ka TMS §-s 131 välja toodud sissetulekutele.

Võlgniku vara tagasivõitmine

Väga tähtsa uuendusena võlausaldajate jaoks on täitemenetluse seadustikku toodud võimalus võita tagasi võlgniku vara. TMS § 187 sätestab, et sissenõudja võib esitada hagi võlgniku ja tehingu teise poole vastu ning nõuda, et kohus tunnistaks kehtetuks tehingu, mis kahjustab sissenõudjate huve. Tagasivõitmist võib nõuda, kui sissenõudjal on täitedokument ja tema nõue on muutunud sissenõutavaks ning sissenõude pööramisega võlgniku varale ei ole kaasnenud tema nõude täielikku rahuldamist või on alust eeldada, et sissenõude pööramine ei vii nõude rahuldamiseni. Tagasivõitmise üldiseks aluseks TMS § 188 kohaselt on see, et kui võlgnik on teinud kolme aasta jooksul enne sissenõudja tehingu kehtetuks tunnistamise hagi esitamist teadlikult sissenõudja huvide kahjustamiseks tehingu ja teine pool teadis või pidi sellest teadma tehingu tegemise ajal, siis kohus tunnistab sellise tehingu kehtetuks. Teadmist eeldatakse siis, kui tehingu teine pool on võlgniku lähikondne või kui tehing tehti kuus kuud enne täitemenetluse alustamist või võlgniku vara arestimist. Tagasi võib võita kinkelepingut, ühisvara jagamist, tagatise andmist ja muid tehinguid. Kui kohus tunnistab tehingu tagasivõitmise korras kehtetuks, on teine pool

kohustatud andma sissenõudja kasuks täitemenetlust läbiviiva kohtutäituri käsutusse tehingu alusel saadu koos vilja ja muu kasuga. Kohtutäitur korraldab saadu jaotamise sissenõudjate vahel vastavalt nõuete esitamise järjekorrale TMS § 195 kohaselt. Autor leiab, et tagasivõitmise regulatsioon täitemenetluses on hea võimalus kaitsta sissenõudjate huve ning lisaks aitab see vältida situatsioone, kus võlgnik saab tahtlikult varjata oma vara sissenõudjate eest.

TMS § 48 sätestab täitemenetluse lõpetamise alused, mille esinemisel kohtutäitur lõpetab täitemenetluse. Sellisteks alusteks on: sissenõudja avaldus; kirjaliku dokumendi esitamine, kui sellest nähtub, et sissenõudja nõue on rahuldatud; nõude rahuldamiseks vajaliku raha maksmine kohtutäiturile või täitedokumentis märgitud toimingute tegemine; kohtulahendi esitamine, millega täitmisele võetud täitedokument või kohustus see viivitamata täita on tühistatud või sundtäitmine on tunnistatud lubamatuks või on määratud sundtäitmise lõpetamine; kirjaliku dokumendi esitamine, kui sellest nähtub täitmise vältimiseks vajaliku tagatise andmine; sissenõudja või võlgniku surm, kui nõue või kohustus ei saa üle minna surnud isiku pärijatele või õigusjärglastele; täitemenetluse põhjendamatu alustamine täitemenetluse tingimuste täitmata jätmise tõttu.

Täitemenetluse lõpetamise korral peab kohtutäitur vabastama vara aresti alt koheselt ja esitama registripidajale avalduse keelumärke kustutamiseks välja arvatud juhul, kui hagi tagamise määrus täidetakse. Täitedokument tagastatakse sissenõudjale. Täitemenetluse lõpetamine aga ei piira sissenõudja õigust pöörduda uuesti kohtutäituri poole kui täitedokumentist tulenev nõue on tegelikult täitmata. Sissenõudja ei või pöörduda uuesti kohtutäituri poole siis, kui ta on nõudest kirjalikult loobunud TMS § 49 kohaselt.

Täitemenetluse ja –toimingute läbiviimine Hollandis

Hollandis teostab maksude kogumist maksuhaldur. See, millal tuleb maksumaksjal maksukohustus täita, oleneb sellest, millise maksukohustusega on parasjagu tegemist. Tulumaks, ettevõtte tulumaks ja neovarade pealt makstav maks (*net wealth*) olenemata sellest, kas tegemist on esialgse või lõpliku maksukohustusega, tuleb tasuda üldjuhul kahe kuu jooksul kuupäevast, mis on märgitud maksuotsuses. Maksukohustused, mida tuleb iseseisvalt deklareerida, peavad nagu Eestiski olema tasutud selleks ajaks, kui tuludeklaratsioonide esitamine peab seaduse kohaselt olema täidetud. Kui maksukohustuslane ei täida kohustust seadustes ettenähtud tähtaegade jooksul, siis

saadetakse talle esmalt meeldetuletus selle kohta, et tähtaeg on saabunud. Kui maksumaksja sellele ei reageeri, siis maksudega tegelev kohtutäitur koostab võlakohustuste täitmiseks korralduse vara arestimiseks ning sellele korraldusele võib järgneda reaalne varade arestimine ja müük. Siinkohal peab tähelepanu pöörame tõsiasi, et maksuhaldur võib varad arestida ilma kohtuliku loata. Kui ainus või viimane tasumise tähtaeg on ületatud, siis maksuhaldur rakendab intressid seaduses ettenähtud korras ja ulatuses tasumata maksukohustusele. Maksudega tegelevatel ametivõimudel on eelisõigus teiste võlausaldajate ees võlanõude esitamisel, kuid selline eelisõigus ei kehti hüpoteegi ees. Kui maksunõudeid ei täideta, siis võib maksuhaldur esitada pankrotiavalduse maksumaksja pankrotimenetluse algatamiseks.²²

Täitemenetluse ja –toimingute läbiviimine USA-s

USA-s käsitletakse sundtäitmist kui legaalselt võimalust isiku varad arestida ning nende arvelt rahuldada riigi maksuvõlg. Kui isik ei maksa oma makse, siis Siseriiklik Maksutulude Talitus ehk IRS (*Internal Revenue Service*) võib arestida ja müüa mistahes liiki võlgniku reaalseid või isiklike varasid ning varasid, milles on isiku teatud huvi. Arestida võib nii vara, mida isik omab ja reaalselt valdab (näiteks auto, paat, maja) kui ka vara, mida isik omab, kuid ei valda (näiteks palk, dividendid, pangakontod, litsentsid, pensionifondid, renditulu, komisjonitasud, laenud, elukindlustus). IRS ei hakka tavaliselt varasid arestima enne, kui on esinenud järgnevad kolm tingimust:

- IRS on määranud maksusumma ja saatnud maksumaksjale selle kohta teate ja nõude tasuda maksusumma;
- maksumaksja ei pööra nõudele tähelepanu või keeldub seda tasumast;
- IRS on saatnud viimase teate kavatsusest algatada sundtäitmist ning teate maksuvõlgniku õigusest olla ärakuulatud 30 päeva enne sissenõudmise algatamist.

Lõplik teade võidakse anda võlgnikule isiklikult kätte, saata elukoha aadressile, majandustegevuse aadressile või võlgniku viimasele teadaolevale aadressile tähtitud kirjana või allkirja vastu²³.

Kui IRS arestib võlgniku palga, sissetulekud või muu tulu, siis maksuvõlg lõppeb järgmistel alustel:

²² Spenke, G. 1995. Taxation in the Netherlands. Deventer: Kluwer Law and Taxation Publishers, 2

²³ Internal Revenue Service. Levy. <http://www.irs.gov/businesses/small/article/0,,id=108341,00.html>, 11.03.2009

- võlgnik tasub oma maksuvõla täielikult;
- maksunõude sundtäitmine aegub;
- sundtäitmisest loobutakse.

IRS loobub sundtäitmise rakendamisest sellisel juhul, kui maksumaksja otsustab oma maksukohustuse lahendada ositi tasumise kaudu, millele järgneb staatus: hetkel mitte kogutav maksuvõlg, või pakub kompromissmuudatusettepanekut.²⁴

Kui IRS on arestinud võlgniku pangakonto, siis pank peab säilitama rahalisi vahendeid võlgniku maksuvõla ulatuses kuni 21 päeva. Antud hoiuaeg on rakendatud selleks, et vältida probleeme, mis võivad üles kerkida pangakonto omanduse üle. Autori arvates on see väga mõistlik meede ning aitab vältida hilisemaid segadusi. 21 päeva möödudes kannab pank maksuvõla ja kui esinevad, siis ka intressid IRS-le üle. IRS tavaliselt ei vabasta pangakontot arestist kui aresti on juba rakendatud, kuid teatud juhtudel võib ta selle siiski osaliselt vabastada. Sellised juhud on siis, kui võlgnik vajab arestitud kontol olevat raha spetsiifiliste kulude või elamiskulude katmiseks. Näitena võib siinpuhul tuua ravikulud, eluaseme kulud ning transpordi kulud (tööhõive või tervislikel põhjustel).²⁵ Selliste kulutuste katteks pangakonto arestist osaliselt vabastamine on vajalik, sest isik ei saa näiteks tööl käia kui tal pole vahendeid transpordikulude kandmiseks või kui ta tervis on halvas seisus ning ta vajab erinevaid ravimeid ning ka nende jaoks pole raha, võib tervis veelgi halveneda ning jällegi väheneb võime tööd teha. Siinkohal on mõistlik hinnata nende kulude tähtsust, sest kui isik ei saa teatud väljaminekuid teha, siis selle tulemusel võib suurened tema maksevõimetus.

²⁴ Internal Revenue Service. Levy. <http://www.irs.gov/businesses/small/article/0,,id=108341,00.html>, 11.03.2009

²⁵ Sama

2. FÜÜSILISE ISIKU PANKROTIMENETLUSE JA TÄITEMENETLUSE VÕRDLEV ANALÜÜS

2.1 Füüsilise isiku pankrotimenetlus Eestis, Hollandis ja USA-s

Käesolevas peatükis analüüsib autor seda, kuidas on reguleeritud füüsilise isiku pankrotimenetlus Eestis, USA-s ja Hollandis. USA on autor valinud sellepärast, et seal on füüsilise isiku pankrotimenetlus äärmiselt levinud ja pankrotialane praktika on väga pikk, sest juba 1800. aastal oli kasutusel Pankroti Akt (*Bankruptcy Act of 1800*)²⁶. Hollandi valis autor sellepärast, et tegemist on Euroopa Liidu liikmesriigiga, kus on võimalik füüsilisele isikule pankrot välja kuulutada ning kus on kasutusel füüsilistele isikutele suunatud võlgadest vabanemise moodus, võlakorraldus. Autor analüüsib ka füüsilise isiku pankrotimenetluse suuremaid probleeme ning toob välja täitemenetluse eeliseid füüsilise isiku pankrotimenetluse ees.

Pankrotiseaduse (edaspidi PankrS) §-s 1 on sätestatud pankroti mõiste, mille kohaselt pankrot on võlgniku kohtuotsusega väljakuulutatud maksejõuetus. Maksejõuetuks peetakse võlgnikku siis, kui ta ei suuda rahuldada võlausaldaja nõudeid ja see ei ole võlgniku majanduslikku olukorda arvestades ajutine. Sellele järgnevast §-st 2 tulevad välja ka pankrotimenetluse eesmärgid, milleks on rahuldada võlausaldajate nõuded võlgniku vara arvelt kas võlgniku vara võõrandamise või võlgniku ettevõtte tervendamise kaudu ning füüsilisest isikust võlgnikule anda võimalus vabaneda oma kohustustest pankrotimenetluse kaudu.²⁷

Pankrotimenetluses on menetlusosalisteks võlgnik ja võlausaldajad. Võlausaldajad moodustavad aga kaks eraldi organit, milleks on võlausaldajate üldkoosolek ja pankrotitoimkond. Menetlust viib vahetult läbi pankrotihaldur, kes peab kogu oma tegevuse kooskõlastama võlausaldajatega. Samas aga paljud menetluses olulised otsused langetab kohus.²⁸

²⁶ Alces, P., Howard, M. 1995. Cases and Materials on Bankruptcy. St. Paul: West Publishing CO, 10

²⁷ Pankrotiseadus. RT I 2003, 17, 95; RT I 2008, 59, 330

²⁸ Alekand, A. 2004. Sundtäitmis- ja pankrotiõigus. Tallinn: Sisekaitseakadeemia, 28

Pankrotimenetluse algatamist ja väljakuulutamist reguleerib pankrotiseaduse teine peatükk. PankrS § 9 sätestab pankrotiavalduse esitamise korra, millest tulenevalt pankrotiavalduse võib esitada kas pankrotivõlausaldaja või pankrotivõlgnik. Kusjuures pankrotivõlgnik on füüsiline või juriidiline isik ning pankrotivõlausaldaja on isik, kellel on enne võlgniku pankroti väljakuulutamist tekkinud varaline nõue vastu.

Pankrotiavalduse esitaja, olenemata sellest, kas ta on võlgnik või võlausaldaja, peab võlgniku maksejõuetuse põhistama. Maksejõuetuse põhistamine on võlgniku maksejõuetust kinnitavate eluliste asjaolude väljatoomine ja tõendamine. Kui maksejõuetuse põhistab võlgnik, siis peab ta lisama pankrotiavaldusele selgituse oma maksejõuetuse põhjuste kohta ja võlanimekirja, milles märgib kõik võlausaldajad ja nende nõuded ning lisab andmed oma varade kohta. Ka võlausaldaja peab pankrotiavalduse esitamisel põhistama võlgniku maksejõuetuse. Lisaks võlgniku maksejõuetust põhistavatele asjaoludele tuleb võlausaldajal pankrotiavalduse esitamisel tuua välja ka vähemalt üks PankrS § 10 lg-s 2 toodud maksejõuetust põhistav asjaolu.

Tavapäraselt tuginevad võlausaldajad võlgniku maksejõuetuse põhistamisel sellele, et võlausaldaja on teinud võlgnikule pankrotihoiatuse, kuid võlgnik ei ole pankrotihoiatusele vaatamata oma kohustust 10ne päeva jooksul täitnud. Siinkohal peavad võlausaldajad arvestama sellega, et kui võlgnik ei tunnista, et on pankrotihoiatuse kätte saanud, siis peab võlausaldaja selle ise tõendama. Tõendamise kohustuse vältimiseks annavad võlausaldajad tavaliselt pankrotihoiatuse võlgnikule allkirja vastu üle. Kui pankrotihoiatust on üle antud õigustatud isikule, siis ei ole selle kätteandmisel kahtlust. Probleeme võib esineda siis, kui pankrotihoiatust saadetakse posti teel, sest kui võlausaldaja ei esita vaidluse tekkides tõendit, mis kinnitab, et pankrotihoiatust on võlgnikule kätte toimetatud, siis jäetakse pankrotiavaldus rahuldamata põhjusel, et võlausaldaja ei ole võlgniku maksejõuetust põhistanud. Tihtipeale tuginevad võlausaldajad maksejõuetuse põhistamisel ka asjaolule, et täitemenetluses ei ole kolme kuu jooksul saadud võlgniku vara puudumise tõttu nõuet rahuldada või on ilmnunud, et võlgnikul ei jätku vara kõigi kohustuste täitmiseks. Pankrotiseaduses esitatud võlgniku maksejõuetust põhistavaid muid asjaolusid praktikas peaaegu et ei kasutata.²⁹ Maksu- ja Tolliametis tuginetakse Põhja maksu- ja tollikeskuse sissenõudmise erimenetluse osakonna juhataja Tanel Ermeli sõnadekohaselt põhiliselt

²⁹ Justiitsministeerium. M, Varusk. Olulised mõisted pankrotimenetluses. <http://www.just.ee/37315>, 22.03.2009

samadele põhistamise alustele, mis olid eelpool mainitud, kuid praktikas on ette tulnud ka põhistamise alusena see, et võlgnik hävitab, peidab või raiskab oma vara või teeb raskeid juhtimisvigu, mille tagajärjel ta on muutunud maksejõuetuks või on muul viisil tahtlikult põhjustanud oma maksejõuetuse

PankrS § 15 kohaselt otsustab kohus pankrotimenetluse algatamise 10ne päeva jooksul pankrotiavalduse esitamisest ning teeb selle kohta vastava määruse. Juhul kui pankrotimenetluse algatamine tuleb otsustada eelistungil, siis otsustab kohus 10ne päeva jooksul alates pankrotiavalduse esitamisest istungi toimumise aja ning edastab vastavatele pooltele kutsed. Kohus võib pankrotimenetluse jätta võlausaldaja avalduse alusel algatamata, kui esineb mõni PankrS § 15 lg-s 2 välja toodud asjaolu. Pankrotimenetluse algatamise otsustamiseks võlausaldaja pankrotiavalduse esitamise korral peab kohus aga PankrS § 16 kohaselt korraldama eelistungi, kuhu kutsutakse pankrotiavalduse esitaja ja võlgnik. Juhul kui võlgniku varaline olukord on selge ja võlausaldajaid ei ole üle viie, siis võib kohus asja lahendada ka eelistungit pidamata.

Pankrotimenetluse algatamise korral nimetab kohus ajutise halduri ja määrab kohtuistungi aja pankrotiavalduse läbivaatamiseks. Kohus võib avaldada ajalehes teate pankrotiavalduse läbivaatamise aja ja koha kohta. Pankrotimenetluse algatamisel peatab kohus võlgniku vara suhtes toimuva sundtäitmise PankrS § 17 kohaselt. Ajutise pankrotihalduri nimetab kohus konkreetsete toimingute tegemiseks. Erinevalt pankrotihaldurist pole ajutisel pankrotihalduril võlgniku esindamise õigust vaid tal on võlgniku kontrollimise õigus ehk teda võib nimetada võlgniku kontrollorganiks, kelle on nimetanud ametisse kohus. Ajutise pankrotihalduri ülesandeks on selgitada välja võlgniku vara ja kohustused ning kontrollida, kas võlgniku vara katab pankrotimenetluse kulud. Lisaks sellele annab ta hinnangu võlgniku varalisele seisundile ja maksejõulisusele ning tagab võlgniku vara säilimise ja annab käsutuskeelu korral võlgnikule nõusolek vara käsutamiseks või keelab selle.³⁰

Pankrotimenetluse algatamisel määrab kohus kohtuistungi aja ja kuulab ära võlausaldaja ja võlgniku seisukohad olulistest küsimustes ning ajutise pankrotihalduri arvamuse. Vajadusel selgitab kohus omaalgatuslikult välja pankrotimenetluses tähtsust omavad asjaolud. Kohus lahkeb istungilt, et teha pankrotiavalduse kohta lahend ehk kas ta jätab pankrotiavalduse

³⁰ Justiitsministeerium. M, Varusk. Olulised mõisted pankrotimenetluses. <http://www.just.ee/37315>, 22.03.2009

rahuldamata või kuulutab välja võlgniku pankroti. Kohus võib teha ka määruse, millega raugetab pankrotimenetluse pankrotti välja kuulutamata.³¹ PankrS § 29 kohaselt lõpetab kohus pankrotimenetluse määrusega, pankrotti välja kuulutamata, raugemise tõttu, vaatamata võlgniku maksejõuetusele, kui võlgnikul ei jätku vara pankrotimenetluse kulude katteks ja puudub vara tagasivõitmise ja tagasinõudmise võimalus.

PankrS § 31 sätestab, et kohus kuulutab pankroti välja pankrotimäärusega siis, kui võlgnik on maksejõuetu. Kui pankrotiavalduse esitab võlgnik, siis eeldatakse, et ta on maksejõuetu ja kohus kuulutab pankroti välja ka juhul, kui on tõenäoline, et maksejõuetus tekib tulevikus. Pankroti väljakuulutamisel otsustab kohus võlausaldajate esimese üldkoosoleku toimumise aja ja koha, pankrotihalduri nimetamise ning hagi tagamise abinõude kohaldamise. Kui kohus ei otsusta teisiti ja hagi tagamise abinõusid on kohaldatud enne pankroti väljakuulutamist, siis jäävad need kehtima. Pankrotimäärus kuulub viivitamatule täitmisele. Pankrotimääruse kohta peab kohus avaldama PankrS § 33 kohaselt viivitamata pankrotiteate väljaandes Ametlikud Teadaanded. Teates märgitakse pankroti välja kuulutanud kohtu nimi, otsuse tegemise kuupäev ja kellaaeg, andmed võlgniku ja halduri kohta, ettepanek võlausaldajatele oma nõuete esitamiseks ja nõuete esitamise tähtaeg ning võlausaldajate esimese üldkoosoleku toimumise aeg ja koht.

Pankroti väljakuulutamise tagajärjel PankrS § 35 kohaselt moodustub võlgniku varast pankrotivara ning haldurile läheb üle selle valitsemise õigus ning õigus olla võlgniku nimel kohtumenetluses menetlusosaliseks vaidlustes, mis puudutavad pankrotivara või vara, mille võib arvata pankrotivarasse. Füüsilisest isikust võlgnik kaotab õiguse teha tehinguid seoses pankrotivaraga ning intressi ja viivise arvestamine nõuetelt lõpetatakse. Võlgnik on kohustatud esitama haldurile pankroti väljakuulutamise päeva seisuga nimekirja temale kuuluvast varast, sealhulgas kohustustest. Pankrotimääruse alusel muutub võlgniku vara pankrotivaraks, mida kasutatakse sihtvarana võlausaldajate nõuete rahuldamiseks ja pankrotimenetluse läbiviimiseks. Pankrotivara on vara, mis oli võlgnikul pankroti väljakuulutamise ajal, samuti vara, mis nõutakse või võidetakse tagasi või mille võlgnik omandab pankrotimenetluse ajal. Pankrotivara hulka ei kuulu võlgniku vara, millele vastavalt seadusele ei või pöörata sissenõuet. Pankrotivara mõiste sätestab PankrS § 108. Kohus võib aga tunnistada PankrS §-s 110-114 sätestatud alustel kehtetuks võlgniku

³¹ Justiitsministeerium. M, Varusk. Olulised mõisted pankrotimenetluses. <http://www.just.ee/37315>, 22.03.2009

teingu, mis on tehtud enne pankroti väljakuulutamist ja mis kahjustab võlausaldajate huve.

Pärast esimest võlausaldajate üldkoosolekut võib pankrotihaldur PankrS § 133 järgi alustada pankrotivara müüki, kui koosolekul ei otsustatud teisiti. Haldur müüb pankrotivara täitemenetluse seadustikus sätestatud korras, arvestades PankrS-es ettenähtud erisusi. Halduri nõusolekul võib füüsilisest isikust võlgnik pankrotivara hulka kuuluva vallasasja või õiguse ise müüa ning selle kohta peab ta hiljem aruande esitama. Vara müügi järjekorra määrab haldur PankrS-e § 134 kohaselt.

Enne jaotise alusel raha väljamaksmist tehakse pankrotivarast pankrotimenetlusega seotud väljamaksed järgmises järjekorras: vara välistamise ja tagasivõitmise tagajärjedest tulenevad nõuded; võlgnikule ja tema ülalpeetavatele makstav elatis; massikohustused; pankrotimenetluse kulud. Kui jaotamisele kuuluvast varast ei jätku kõigi samas järjekorras rahuldamisele kuuluvate nõuete rahuldamiseks, tehakse väljamaksed võrdeliselt vastavate nõuete suurusega PankrS § 146 kohaselt.

Pankrotimenetluse kuludeks peetakse PankrS § 150 järgi: kohtukulud; ajutise halduri tasu; halduri tasu; pankrotitoimkonna liikmete tasusid; ajutise halduri ja halduri tehtud vajalikke kulutusi oma ülesannete täitmiseks. Kui pankrotiavaldus rahuldatakse või lõpetatakse kompromissiga, siis tasutakse pankrotimenetluse kulud pankrotivarast. Kui aga kohus jätab võlausaldaja pankrotiavalduse rahuldamata või läbi vaatamata või kui võlausaldaja loobub oma pankrotiavaldusest, siis hüvitab pankrotimenetluse kulud võlausaldaja. Pankrotimenetluse raugemise korral otsustab kohus pankrotimenetluse kulude jagamise asjaolude kohaselt.

Pankrotimenetlus lõpeb PankrS § 157 kohaselt: pankrotiavalduse rahuldamata jätmisega; pankrotimenetluse raugemisega; pankroti aluse äralangemisega; võlausaldajate nõusolekul; lõpparuande kinnitamisega; kompromissi kinnitamisega või muul seadusest tuleneval alusel. Füüsilisest isikust võlgnik võidakse PankrS § 169 järgi vabastada pankrotimenetluses täitmata jäänud kohustustest.

Füüsilise isiku pankrotimenetlus ja võlakorraldus Hollandis

Hollandi pankrotiseaduses (*Faillissementswet*) tuntakse kolme liiki kohtulikku maksejõuetuse menetlust: pankrot, moratorium ja võlakorraldus. Võlgnik kas ettevõtja või eraisik peab pankroti korral olema olukorras, kus ta on lõpetanud maksete tegemise, kuna tal pole enam võimalik neid teha. Moratoriumi puhul peab võlgnik nägema ette oma suutmatust jätkata maksetähtaja ületanud võlgade tasumist. Moratoriumi saab välja kuulutada ainult ettevõtjale ning seetõttu seda lõputöös täpsemalt ei kajastata. Füüsiliste isikute võlakorralduse seadusest tulenevalt kohaldatakse võlakorraldust, kui on mõistlikult võimalik ette näha, et isik ei ole suuteline jätkama oma võlgade tasumist või isik on olukorras, kus ta on lõpetanud võimatuse tõttu maksete tegemise.³²

Pankrotimenetluse ainsaks eemärgiks Hollandis on olemasoleva vara realiseerimine ning saadud raha arvel võlausaldajate nõuete rahuldamine. Kohtulik võlakorraldusmenetlusel on aga kaks eesmärki: esiteks olemasoleva vara realiseerimine ja teiseks võlakoorma ümberkorraldamine. Pankroti võib välja kuulutada nii füüsilisele kui juriidilisele isikule. Võlakorraldust saab kohaldada vaid füüsilisele isikule ehk avalduse võivad esitada kõik üksikisikud, samuti ettevõtjad, kes ei ole tegutsenud juriidilise isiku vormis. Pankrotiavalduse võivad esitada nii võlausaldaja, võlgnik kui ka riiklik ministeeriumi. Võlakorralduse taotluse võib esitada ainult füüsilisest isikust võlgnik³³

Võlakorralduse rakendamisel kehtivad erinevad tingimused. Võlgnikul peab võla tagasimaksmise väljavaade puuduma ning ta peab võlakorraldustaotlusele lisama tüüpdeklaratsiooni, millest peab ilmnema see, et pooled on püüdnud saavutada kokkulepet võlanõude rahuldamiseks. Deklaratsiooni täidab omavalitsus ja allkirjastab võlgnik isiklikult. Seejärel tuleb esitada kohtule nõuetekohane avaldus. Üheks tähtsaks tingimuseks on veel see, et võlad peavad olema tekkinud ja maksmata jäänud heauskselt ja võlausaldajate huve ei ole püütud kahjustada. Pankroti puhul aga peab võlgnik olema olukorras, kus ta on võimatuse tõttu lõpetanud maksete tegemise. Erinevalt võlakorraldusest ei ole pankrotiseaduses nõutud mingisugust pankrotimenetluseks ettevalmistavat menetlust. Kohus nõuab vaid nõuetekohaselt põhjendatud avalduse esitamist. Kohtusekretär peab ametlikus väljaandes „Staatscourant” avaldama pankroti-

³² Euroopa Komisjon. Euroopa Justiitsvärgustik. Pankrott. Holland.
http://ec.europa.eu/civiljustice/bankruptcy/bankruptcy_net_et.htm, 12.01.2009

³³ Sama

või võlakorraldusmenetluse alustamise otsuse peamised punktid ja võlgniku nime ja täieliku aadressi ning menetluse üle järelevalvet teostava kohtuniku ja määratud vara hooldaja või pankrotihalduri nimed.³⁴

Pankrotimenetluse algatamise järgselt määrab kohus järelevalvekohtuniku ja pankrotihalduri (pankroti korral) või vara hooldaja (võlakorralduse puhul), kelle ülesandeks on valitseda ja realiseerida vara ning kontrollida, et võlgnik täidab oma kohustusi. Võlakorralduse puhul on näiteks kohustus kolme aasta jooksul teha maksimaalseid jõupingutusi võlausaldajate heaks nii, et laekuks võimalikult palju raha. Oma maksevõimest on võlgnik kohustatud kolme aasta vältel andma võlausaldajate käsutusse kuni 95% kehtivast toetustasemest.³⁵

Pankrotivarasse arvatakse kogu vara, mis on võlgnikul pankrotimenetluse alustamise või võlakorraldust kohaldava kohtuotsuse tegemise hetkel ning kogu vara, mida ta saab pankroti- või võlakorraldusmenetluse kestel. Pankroti väljakuulutava või võlakorraldust kohaldava kohtuotsuse alusel kaotab võlgnik õiguse oma vara käsutada ning see kuulub kas pankrotihalduri või vara hooldaja valitsetavasse pankrotivarasse. Võlgnik peab pankrotihalduri või vara hooldaja nõudel andma üle kogu pankrotimenetlusse puutuva vara ning kui ta soovib teha mingeid õigustehinguid, siis peab ta taotlema pankrotihaldurilt või vara hooldajalt selle jaoks loa.³⁶

Pankroti- ja võlakorraldusmenetlus keskenduvad olemasolevale võlgniku vara realiseerimisele. Pankroti korral toimub reeglina pankrotivara avalik müük välja arvatud juhul, kui järelevalvekohtunik lubab eramüügi korraldamist. Võlakorraldusmenetluses on aga vara hooldajal vara realiseerimise korraldamiseks praktiliselt alati vaja järelevalvekohtuniku luba. Üldjuhul ei ole võlakorralduses avalik müük vajalik. Olemasoleva vara realiseerimine võib toimuda ka pankroti või võlakorralduse kokkuleppe vormis. Pankrotihaldur või vara hooldaja teeb väljamaksed võlausaldajatele reeglina menetluse lõpetamisel ühe korra. Võlakorraldusmenetlus ja pankrotimenetlus lõppevad

³⁴ Euroopa Komisjon. Euroopa Justiitsvärgustik. Pankrott. Holland.
http://ec.europa.eu/civiljustice/bankruptcy/bankruptcy_net_et.htm, 25.03.2009

³⁵ Sama

³⁶ Sama

ametlikult siis, kui lõplik jaotusnimekiri muutub siduvaks. Pankrotihaldur või vara hooldaja teatab sellest võlausaldajatele.³⁷

Pankrotimenetlus lõpetatakse Hollandis enamasti 18 kuu jooksul, üldjuhul seoses raugemisega ja põhinedes lihtsustatud menetlusel ilma nõuete kinnitamiseta. Keerukamatel juhtudel kestab pankrotimenetlus sageli kauem. Järelevalvekohtunik jälgib aga pankrotihalduri edusamme nii, et pankrotimenetlus lõpetataks mõistliku ajavahemiku jooksul. Võlakorraldusmenetlus kestab üldjuhul kolm aastat, kuid see ajavahemik võib erandjuhul olla ka pikem, kuid mitte kunagi üle viie aasta. Erandjuhul võib võlakorraldusmenetluse ajavahemik olla ka lühem, minimaalselt üks aasta ning seda juhul, kui on kindel, et nõuete rahuldamine on praktiliselt võimatu. Pankrotimenetlus lõppeb kokkuleppe sõlmimise, lihtsustatud lõpetamise või väljamaksete tegemisega võlausaldajatele pärast nende nõuete kinnitamist. Võlakorraldusmenetlus lõpetatakse aga kas positiivsete või negatiivsete tulemustega. Positiivselt lõppeb siis, kui võlgnik täidab nõuetekohaselt oma võlakorraldusega seotud kohustusi ja kohus annab talle lõpliku kohtuotsusega võimaluse alustada niiõelda puhta lehena ehk võlausaldajatel ei ole enam õiguslikku alust ülejäänud võlgu sisse nõuda. Negatiivselt lõppeb siis, kui võlgnik ei täida oma võlakorraldusega seotud kohustusi ja kohus lõpetab võlakorraldusmenetluse enneaegselt võlgadest vabastamata ning sellest tulenevalt on võlgnik seaduse järgi pankrotis.³⁸

Füüsilise isiku pankrotimenetlus USA-s

USA pankrotiõigus on föderaalne õigus ning seal keskendutakse igale võlausaldajale individuaalselt. Seega esimene võlausaldaja, kes esitab nõude võlgniku varale, saabki kõige tõenäolisemalt oma nõude rahuldada ning teistele võlausaldajatele ei pruugi enam midagi jääda. Pankrotiõigusest ei tulene nõuet kohelda kõiki võlausaldajaid võrdsetena. USA pankrotiõigus on suunatud pigem võlgnike kui võlausaldajate heaks ning keskendutud on sellele, et võlgnikul oleks võimalus pärast pankroti väljakuulutamist uuesti alustada võlgadest vabana. Lisaks kõigele on pankrotiõiguses kasutatud teistsugust

³⁷ Euroopa Komisjon. Euroopa Justiitsvärgustik. Pankrott. Holland.
http://ec.europa.eu/civiljustice/bankruptcy/bankruptcy_net_et.htm, 25.03.2009

³⁸ Sama

õiguskeelt, kui muudes õigusvaldkondades ning seega tuleb pidevalt jälgida pankrotimenetluse terminite tähendusi.³⁹

USA Pankroti Koodis (*The Bankruptcy Code*) on jaotatud pankrot materiaaloiguses järgnevateks peatükkideks:

- Peatükk 1, Üldsätted;
- Peatükk 3, Juhtumi haldus;
- Peatükk 5, Võlausaldajad, võlgnik ja omand;
- Peatükk 7, Likvideerimine;
- Peatükk 9, Linnavalitsuse võlgade regulatsioon;
- Peatükk, 11, Reorganiseerimine;
- Peatükk 12, Farmeri perekonna, kellel on regulaarne sissetulek, võlgade regulatsioon;
- Peatükk 13, Füüsilise isiku võlgade regulatsioon;
- Peatükk 15, Teenistuslikud ja muud piiriülesed juhtumid.⁴⁰

Peatükkide 1, 3 ja 5 sätteid kohaldatakse iga pankrotijuhtumi korral ning vastavalt juhtumile valitakse ka muu sobiv peatükk kõrvale⁴¹.

Järgnevalt keskendub autor täpsemalt USA Pankroti Koodi peatükkidele 7 ja 13, milles käsitletakse füüsilisi isikuid, kellel on kindel sissetulekuallikas. Peatükk 7 käsitleb juhtumeid, kus isikutel on kindel pankrot, peatükis 13 aga on antud võlgnikele võimalus koostada kolme- kuni viieaastane plaan võlgade tagasimaksmiseks. Sellise plaani juures on ka tingimus, et võlausaldajad ei pea täielikult tasustatud saama, kuid tuleb rahuldada nõuded vähemalt selles ulatuses, mis oleks rahuldatud, kui oleks rakendatud peatükis 7 sätestatud. Peatüki 13 järgi jääb isikule alles kogu tema vara ning makseid tehakse netosissetulekust, millest on välja arvestatud isiku esmased eluks vajaminevad kulutused. Peatüki 13 rakendamiseks saab avalduse teha ainult võlgnik ning ühtegi mittevabatahtlikku avaldust ei rahuldata. Lisaks ei saa peatükki 13 rakendada nendele võlgnikele, kes on ülemäärses hulgas võlgu. Peatüki 7 rakendamisel määratakse koheselt pankrotihaldur, kes peab koguma kokku kõik võlgniku varad, müüma need ja seejärel jaotama saadud tulud võlausaldajate vahel vastavalt vara jaotamise reeglitele. Füüsilisest isikust võlgnik võib jätta endale väheke kohustustest vabastatud vara, kuid üldjuhul lähevad kõik varad võlgade

³⁹ Epstein, D. G. 2002. Bankruptcy and Related Law in a Nutshell. St. Paul: West Group, 121-122

⁴⁰ Cornell University Law School. U.S. Code collection. <http://www4.law.cornell.edu/uscode/11/>, 06.03.2009

⁴¹ Epstein, D. G. 2002. Bankruptcy and Related Law in a Nutshell. St. Paul: West Group, 124

katteks. Tihtilugu juhtub nii, et kui võlgnikule on kohustustest vaba vara välja arvestatud, siis võlausaldajatele enam ei jäägi midagi järgi. Selliseid juhtumeid kutsutakse „varata“ (*no asset*) juhtumiteks. Pankrotihaldur saab täpsema info võlgniku finantsilise seisu kohta üksikasjalikust loendist, mille võlgnik peab esitama kohtule. Sellele lisaks peab võlgnik osalema võlausaldajate kohtumisel, kus ta peab vande all vastama kõigile asjasse puutuvatele küsimustele. Vastavalt järjekorrale saavad võlausaldajad kas võlgniku vara või selle väärtuses raha ning seega jääb tagatiseta võlgnikele ainult nõuetest vaba vara. Üldjuhul on ebatõenäoline, et kõik tagatiseta nõuded saavad täidetud. Pankroti poliitika võrdsuse punkti kohaselt jagatakse selliste võlausaldajate vahel võlgniku vara proportsionaalselt. Kui võlgnik loobub nõuetest mittevabast varast, siis vabastatakse ta kohustusest, mis hõlmavad järelejäänud tasumata võlgu.⁴² Ühesõnaga võlausaldajatel on USA-s võrdlemisi keeruline saada oma nõudeid rahuldatud pankrotimenetluse läbi.

2.2 Füüsilise isiku täitemenetluse eelised võrreldes pankrotimenetlusega

Järgnevalt on kirjeldatud erinevad probleemsed kohad füüsilise isiku pankrotimenetluses ning võrdluseks on toodud täitemenetluse vastav regulatsioon. Üheks probleemseks kohaks pankrotimenetluses võib pidada pankrotihalduri kohustuste regulatsiooni. Nimelt PankrS § 54 sätestab, et haldur on pankrotimenetluses võlgniku esindaja ning PankrS § 55 sätestab, et ta peab kaitsema kõigi võlausaldajate, samuti võlgniku õigusi ja huve. Siinkohal tekib kohe küsimus, et kuidas on võimalik üheaegselt kaitsta mõlema poole huve?⁴³ Juba oma olemuselt on võlgniku ja võlausaldaja huvid vastandlikult. Nimelt võlausaldaja eesmärk on võimalikult suures osas oma nõuded rahuldatud saada ning võlgniku huvi on võimalikult vähe oma vara kaotada. Probleem seisnebki selles, et võlgnik üritab võimalikult vähe vaba vara säilitada, mis läheks võlausaldajate nõuete rahuldamiseks ja võib juhtuda, et selleks varjab ta oma varasid või teeb muid võlausaldajate huve rikkuvaid tehinguid. Siinkohal peab aga pankrotihaldur, kes on võlgniku esindaja ja õiguste ning huvide kaitsja, astuma välja ka võlausaldajate õiguste ja huvide eest. Pankrotihaldurile on pandud väga raske kohustus seista kahe vastandliku poole huvide ja õiguste eest. Siinkohal on hea võrrelda täitemenetluses kohtutäituri seadusejärgseid kohustusi. TMS-i § 8 järgi on kohtutäituri

⁴² Alces, P., Howard, M. 1995. Cases and Materials on Bankruptcy. St. Paul: West Publishing CO, 11-12

⁴³ Viirsalu, P. 2008. Pankrotipesa problemaatika. Juridica nr 6, 377-382

kohustuseks tarvitusele võtta kõik seadusega lubatud abinõud täitedokumendi täitmiseks, koguda täitemenetluseks vajalikku teavet ning selgitada täitemenetluse osalistele nende õigusi ja kohustusi. Sellest paragrahvist tuleb kenasti välja asjaolu, et kohtutäitur on eraldi seisev organ, kes täidab oma kohustusi ja ei pea kumbagi poolt esindama ega kummagi poole õiguste eest seisma, vaid teeb vajalikke täitetoiminguid ja selgitab pooltele nende õigusi ja kohustusi, mille eest pooled peavad juba ise seisma. Pankrotiseaduses tuleks pankrotihalduri kohustused üle vaadata ning seadusandja peaks antud probleemi põhjalikumalt analüüsima. Autor leiab, et eeskujuks võiks võtta täitemenetluse seadustikus sätestatud kohtutäituri kohustused.

Seoses pankrotivara määramisega tekib võlgnikel aegajalt kiusatus varjata oma vara selleks, et seda ei arvataks pankrotivara hulka. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 03.11.2008. a kohtuotsus nr 3-2-1-90-08 Johann Andreas Härma kassatsioonkaebus Tallinna Ringkonnakohtu 12.03.2008. a otsusele Mart Härma (pankrotis) pankrotihalduri hagiis Johann Andreas Härma vastu kinkelepingu kehtetuks tunnistamiseks ja kinkelepingu alusel saadu väärtuse 1 600 000 krooni tagastamiseks pankrotivarasse on üks näide sellest, kuidas isik võib kahjustada võlausaldajate huve⁴⁴. Nimelt sõlmis võlgnik kinkelepingu viie aasta jooksul enne pankrotimenetluse algatamist oma lähikondse ehk alaneja sugulasega. Peale kinkelepingu sõlmimist määrati isik süüdi kriminaalasjas, mis avastati enne kinkelepingu tegemist Kinkimise tagajärjel muutus isik aga maksejõuetuks, kuna pärast vara kinkimist jäi ta sissetulekuks vaid 5000 krooni igakuise töötasuna, mis ei võimaldanud tal varasemast tegevusest tekkinud hilisemaid maksekohustusi riigi ees täita. Ringkonnakohus märkis, et kuivõrd võlgnik kinkis ära oma ainsa vara, mille arvel oleks olnud võimalik võlausaldajate nõudeid rahuldada, siis kahjustati tehinguga võlausaldajate huve. Seega on kohtud tuvastanud kinkelepingu tagasivõitmiseks vajalikud eeldused. Kolleegium selgitab, et võlausaldajate huvide kahjustamisega on tegemist ka siis, kui võlgnik teeb tehingu, mis toob hiljem kaasa tulevaste võlausaldajate huvide kahjustamise. Võlausaldajate huvide kahjustamise tuvastamiseks kinke puhul ei oma tähtsust see, kas kinkimise ajal olid olemas konkreetsed võlausaldajad.

Uues täitemenetluse seadustikus on sarnaselt pankrotiseadusele reguleeritud võlgniku vara tagasivõtmine, mis tähendab seda, et kui varem esitati pankrotiavaldus selle mõttega, et

⁴⁴ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 03.11.2008. a kohtuotsus nr 3-2-1-90-08

saaks rakendada vara tagasivõitmist, siis nüüd ei pea selleks pankrotiavaldust esitama, vaid võib kohe täitemenetluse käigus varad tagasi võita. Maksu ja Tolliameti Põhja maksu- ja tollikeskuse sissenõudmise erimenetluse osakonna juhataja Tanel Ermeli sõnul esitas Maksu ja Tolliamet 2004-2006 aastal kokku umbes 10 füüsilise isiku pankrotimenetluse alustamise taotlust just selle mõttega, et oleks võimalik isikutelt varasid tagasi võita, kuid pärast uue täitemenetluse seadustiku kehtima hakkamist ei ole rohkem avaldusi alates 2007 aastast esitatud, sest isikutelt saab varad tagasi võita täitemenetluse hagidega tsiviilkohtumenetluses, mis tuleb kokkuvõttes odavam, kui oleks pankrotimenetluse rakendamine. Autor leiab, et kui nüüd on võimalus varasid tagasi võita ka täitemenetluse raames, siis ei ole otstarbekas pankrotimenetlust alustada. Kohtud peaksid pankrotiavalduse saamisel enne pankrotimenetluse alustamist küsima võlausaldajalt, et kas nad on teinud kõik võimaliku võlanõude rahuldamiseks täitemenetluses (esitanud ka tagasivõitmise hagi), et vältida ülemäärast pankrotimenetluste algatamist.

Kui on alust eeldada, et pankrotivara ei jätku ajutise halduri tasu ja kulutuste katteks, siis võib kohus PankrS § 11 kohaselt kohustada määrusega pankrotiavalduse esitanud võlausaldajat tasuma määratud rahasumma kohtu deposiiti. PankrS § 30 lg-st 1 võib välja lugeda ka selle, et kohus annab nii võlgnikule, võlausaldajale kui ka kolmandale isikule õiguse maksta pankrotimenetluse kulude katteks kohtu deposiiti kohtu määratud summa. Siinkohal võib autori seisukohast probleeme tekkida, sest kui pankrotiavalduse esitab võlgnik, siis pole sätestatud kohustust, et ta peab kohtukulude katteks vajaliku summa kohtu deposiiti tasuma, § 30 lg-st 1 tuleneb ainult võimalus seda soovi korral teha. Kui võlgnik, võlausaldaja ega kolmas isik ei tasu nõutud summat, siis võib kohus pankrotimenetluse lõpetada PankrS § 29 järgi raugemise tõttu. Samas aga on kohus juba omajagu kulutusi teinud asja menetlusse võtmisega, ajutise pankrotihalduri määramisega ja pankrotimenetluse algatamisega. Ka ajutine pankrotihaldur on selleks ajaks mingil määral tööd teinud. Kulud jäävad aga sellises olukorras riigi kanda. Täitemenetluses on kulutuste probleem hästi reguleeritud, nimelt kohtutäituri seaduse⁴⁵ § 24 kohaselt on kohtutäituril õigus sissenõudjalt nõuda ettemaksu ja kui ettemaksu ei tasuta, siis võib kohtutäitur täitemenetluse algatamisest loobuda. Kuna täitemenetlusse kohus sekkub võrdlemisi vähe, siis jäävad riigil need kulud ära. Kohtutäitur seaduse §-s 24 on sätestatud see, millal muutub kohtutäituri tasu võlgnikult sissenõutavaks. Kuna täitemenetlus alustatakse

⁴⁵ Kohtutäituri seadus. RT I 2001, 16, 69; RT I 2008, 59, 330

sissenõudja mitte võlgniku soovil, siis jääb ära ka olukord, kus kulud võivad jääda riigi kanda.

PankrS § 91 sätestab ärikeelu, mille kohaselt füüsilisest isikust võlgnik ei tohi tema pankroti väljakuulutamisel kuni pankrotimenetluse lõpuni kohtu loata olla ettevõtja, juriidilise isiku juhtorgani liige, juriidilise isiku likvideerija ega prokurist. Autori seisukohast võib antud paragrahvis mingil määral tuvastada põhiseadusevastasust. Nimelt põhiseaduse⁴⁶ § 29 kohaselt on Eesti kodanikul õigus vabalt valida tegevusala, elukutset ja töökohta ning § 31 sätestab, et Eesti kodanikel on õigus tegelda ettevõtlusega. Füüsilise isiku ärikeeld piirab isiku õigust tegeleda ettevõtlusega ning seejuures ka isiku õigust vabalt valida elukutse, milleks võib olla näiteks mõne ettevõtte juhataja või tippjuht. Samuti piirab see võimalust vabalt valida töökohta, sest väikeettevõtja loobki teatud juhtudel endale oma töökoha. Näiteks füüsilisest isikust ettevõtja, kes tegutseb taksojuhi või juuksurina ei saaks antud paragrahvi kohaldamisel tegutseda oma vabalt valitud töökohal. Siinkohal leiab aga autor, et sellise keelu rakendamine teatud juhtudel on hädavajalik, sest on situatsioone, kus isik kuritahtlikult kasutab pidevalt ära oma positsiooni ning kahjustab oma tegevusega kas võlausaldajate või riigi huve. Sellistes olukordades on ärikeelu rakendamine hea võimalus isiku kuritahtliku äritegevuse piiramiseks. Autori seisukohast tuleks seaduseandjal kontrollida PankrS § 91 põhiseaduspärasust.

Pankrotimenetlusega kaasnevad kulud ja kahju

Üks suuremaid probleeme autori seisukohast on pankrotimenetlusega kaasnevad kulud. Menetluskulude suurusest sõltuvad võlausaldajatele tehtavad väljamaksed, sest kui menetluskulud on ülemäärased, siis ei ole pankrotihalduri tehtud töö ja töömaht vastavuses võlausaldajate saaduga. Ebaefektiivne ja kulukas menetlus muudab pankrotimenetluse ebausaldusväärseks ja avalikult mitteaktsepteeritavaks menetluseks maksejõuetuse probleemi lahendamisel.⁴⁷

Eelmises alapeatükis tõi autor välja pankrotimenetlusega kaasnevad kulud, mis tuleb hüvitada pankrotivarast. Paraku ei ole seal loetletud neid kulusid, mida ei rahuldata

⁴⁶ Eesti Vabariigi Põhiseadus. 28. juuni 1992. RT 1992, 26, 349; RT I 2007, 33, 210

⁴⁷ Kerstna-Vaks, K. 2008. Pankrotimenetluse kulud – vältimatu osa pankrotimenetlusest. Juridica nr 6, 390-405

pankrotivarast, vaid mida kannab riik, võlausaldajad ja teatud juhtudel isegi kõrvalised isikud. Riik näiteks teeb kohtusüsteemi ülalpidamisele väga suuri kulutusi, mida kindlasti ei kata kohtumenetluses tasutavad riigilõivud⁴⁸. Riigilõivuseaduse⁴⁹ § 56 lg 7 kohaselt tasutakse riigilõivu pankrotiavalduse või muu pankrotimenetlusega seotud avalduse või kaebuse esitamisel hagita menetluses: võlgniku, tema surma korral pärandvara suhtes pärija või pärandi hooldaja pankrotiavalduse esitamisel 150 krooni; võlausaldaja pankrotiavalduse esitamisel 6000 krooni; muu pankrotimenetlusega seotud avalduse või kaebuse esitamisel 250 krooni.

Vaadates riigilõivu suurusi, on ilmne, et need ei kata kaugeltki kõiki selliste avalduste kohtuliku menetlemise kulusid. Riigi kulutused pankrotimenetlusele ei piirdu vaid kohtusüsteemi kuludega. Justiitsministeeriumi juures tegutseb pankrotihaldurite tegevuse riiklik järelevalve, mis toimib samuti riigieelarve vahenditest. Lisaks kannab riik ka haldurite arvestuse ja nende tegevuse organisatsioonilise tagamise kulud.⁵⁰ Täitemenetlust viivad läbi kohtutäiturid ning kohtutäiturite üle teostavad kohtutäituri seaduse § 30 kohaselt järelevalvet justiitsministri volitatud ametnikud ehk järelevalvele eraldi organit pole loodud ning seega ei tehta sellele ülemääraseid kulutusi. Kuna täitemenetluse ei ole kohus nii suures määras kaasatud kui pankrotimenetluse, siis ka selles osas puuduvad nii suured kulud nagu pankrotimenetluse puhul on.

Nagu eelpool mainitud, siis kannavad pankrotimenetlusega seotud kulusid ka võlausaldajad. Otseselt teevad võlausaldajad kulutusi õigusabile ja menetluses osalemisele. Näiteks võib kaotatud tööaega pidada üheks menetluses osalemise kuluks. Hoopis suuremad võivad olla aga kaudsed kulud. Kaudsed kulud võivad tekkida näiteks maksete viibimise tõttu ehk seni kuni võlausaldajad ei saa oma nõudeid rahuldatud, ei saa nad kasutada ka laekumata raha uutes projektides või igapäevases halduses. Isegi siis, kui pankrotimenetluse tulemusel rahuldatakse võlausaldaja nõue täielikult, on ta kandnud kahju seoses saamata jäänud intressiga pankroti väljakuulutamise ja nõude rahuldamise vahele jääva ajavahemiku eest, sest PankrS § 35 lg 1 p 6 kohaselt selle aja eest intressi

⁴⁸ Kerstna-Vaks, K. 2008. Pankrotimenetluse kulud – vältimatu osa pankrotimenetlusest. Juridica nr 6, 390-405

⁴⁹ Riigilõivuseadus. RT I 2006, 58, 439; RT I 2009, 18, 107

⁵⁰ Kerstna-Vaks, K. 2008. Pankrotimenetluse kulud – vältimatu osa pankrotimenetlusest. Juridica nr 6, 390-405

nõuda ei saa.⁵¹ Täitemenetluses võib sissenõudja samu kahjusid kanda, kuid selles ei ole sätestatud piiranguid intresside nõudmise osas ning seega tekib sissenõudjal väiksem kahju kui pankrotimenetluses võlausaldajal.

Füüsiline isik kannab pankrotimenetlusega seoses palju kaudseid kulusid ning kahju. Juhul kui tegemist on näiteks juuksuriga, kes töötab füüsilisest isikust ettevõtjana ja talle rakendatakse ärikeeldu, siis katkeb tal ju majandustegevusest tulenev sissetulek. Füüsilisel isikul kaasneb pankrotimenetlusega maine langus ning erinevate võlausaldajate usalduse kaotamine. See võib kaasa tuua selle, et isikul on raskem ühiskonnas hakkama saada kui tal on maksejõuetu inimese maine ning kasvõi juba hetke tööturul võib tal väga raske olla konkurentsi pakkuda, sest töösoovijaid on väga palju ja tööandjad eelistavad arvatavasti rohkem isikuid, kellele pole pankrotti välja kuulutatud. Selle eelistuse põhjuseks võib kerkida puhtinimlik asjaolu, et tööandjad võivad mõelda, et kui isik ei saa juba iseenda ja endale lasuvate nõuetega hakkama, siis kas talle saab üldse usaldada tööülesannete täitmisega kaasnevat vastutust. Võlausaldajatega on sama asi, et isegi kui isik saab oma maksevõime tagasi ja soovib mingit projekti alustada või kuhugi investeerida, siis märk pankrotist on talle ikkagi külge jäänud ning võlausaldajad ei pruugi teda enam piisavalt usaldada. Täitemenetlus on küll avalik, kuid selle läbiviimine toimub palju privaatsemalt ning selle suhtes ei ole nii suurt avalikku huvi, kui on pankrotimenetluse puhul. Seega kahjustab täitemenetlus palju vähem võlgniku mainet ning ei tõmba nii suurt avalikkuse tähelepanu tema tegevusele. Autori seisukohast kannab täitemenetluses võlgnik palju väiksemat kahju kui pankrotimenetluses.

Nagu eelpool mainitud, siis võivad kanda kaudseid kulusid ka pankrotimenetluses täiesti kõrvalised isikud. Sellisteks isikuteks võivad füüsilise isiku pankroti korral olla näiteks selle isiku lähikondsed, tuttavad ja sõbrad. Kui isik on maksevõimetu ja talle kuulatakse pankrot välja, siis arvatavasti peavad just need isikud pankrotis inimest edaspidi üleval hakkama pidama ning kui isik jääb oma kinnisvarast ilma, siis võib eeldada, et võib juhtuda, et antud isik kolib esialgu oma lähikondsete juurde. Sellega kannatavad aga just need samad lähedased, kellel nüüd kasvavad majapidamise kulud ning kellel võib tekkida ka moraalne kahju sellest, et majapidamises on veel üks isik. Pankrotis isiku pereliikmed

⁵¹ Kerstna-Vaks, K. 2008. Pankrotimenetluse kulud – vältimatu osa pankrotimenetlusest. Juridica nr 6, 390-405

võivad samuti kokku puutuda maine langusega teiste silmis oma pankrotistunud pereliikme tõttu.

Eelnevast lähtudes võib võrdlemisi kindlalt väita, et pankrotimenetlus toob endaga kaasa hoopis rohkem kulusid, kui on loetletud PankrS §-s 150. Lisaks kuludele toob see kaasa ka kahju, mida enam rahaliselt mõõta ei saa ja mis võib osutuda kordades suuremaks kui esmapilgul tunduda võib. Lisaks leiab autor, et kui kulud on hetkelised, siis kahju, mida pankrotimenetlus endaga kaasa võib tuua, võib olla püsiv ning võib avalduda ka aastaid pärast pankrotimenetluse lõppemist. Täitemenetlusega kaasnevad samuti kulud, kuid need on tunduvalt väiksemad kui pankrotimenetluses ning täitemenetluse puhul puudub nii suur kahju kui võib pankrotimenetluse tagajärjel tekkida.

Teiste riikide praktika

Eelnevalt uuris autor Hollandi ning USA praktikat maksejõuetuse menetluses. Autor teeb selle põhjal järeldused, et USA pankrotimenetlusest ei ole Eesti õiguskorda üle võtta midagi, sest tegemist on liiga erinevate pankrotimenetluse põhimõtetega. Juba selles on erisus, et USA-s on keskendunud rohkem võlgnikule ning võlgniku võimalusele kohustustest vabaneda. Eestis aga on mindud seda teed, et prioriteet on võlausaldajate nõuete rahuldamine. Hollandis on aga pankrotimenetluses antud heausksetele füüsilisest isikust võlgnikele võimalus rakendada võlakorraldust, mis on eraldi reguleeritud ning milles keskendutakse füüsilise isiku võlgadest vabastamisele ning seejuures ei jäeta ka võlausaldajaid kõrvale. Autor leiab, et Eesti seaduseandjad võiksid Hollandi maksejõuetuse õigusest eeskujul võtta ning reguleerida füüsilise isiku pankrotimenetluse kas eraldi seaduses või äärmisel juhul eraldi peatükis, sest juriidilise- ja füüsilise isiku pankrotimenetlus on mõneti erinevad ning seega ei sobi neid paralleelselt käsitleda.

KOKKUVÕTE

Lõputöös on kirjeldatud pankroti- ja täitemenetluse läbiviimist Eestis ning võrreldud antud valdkonna regulatsiooniga Hollandi ja USA vastava regulatsiooniga ning selle põhjal analüüsitud füüsilise isiku pankrotimenetluse probleeme võrreldes täitemenetlusega. Analüüsi käigus tuvastas autor mitmeid füüsilise isiku pankrotimenetluse vastuolusid ning kitsaskohti ja leidis, et pankrotimenetlus on tunduvalt kulukam maksejõuetuse menetlus kui täitemenetlus ning lisaks kuludele võib sellega kaasneda ka suur kahju. Autori seisukohast on füüsilise isiku pankrotimenetluses mitmeid probleemseid kohti, mille regulatsiooni peaks seadusandja üle kontrollima.

Seoses pankrotihalduri ülesannetega tuli välja, et pankrotihalduritele on pandud väga raske kohustus seista kahe vastandliku poole huvide ja õiguste eest ning seetõttu tuleks antud regulatsioon üle vaadata ning probleemi põhjalikumalt analüüsida. Soovituseks tõi autor võtta eeskjuju kohtutäituri kohustuste regulatsioonist täitemenetluses. Lisaks tuvastas ta ka võimaliku põhiseadusvastasuse pankrotiseaduses sätestatud ärikeelus, mis eirab füüsilise isiku põhiõigust tegeleda ettevõtlusega ning leidis, et seadusandja peaks kontrollima selle põhiseaduspärasust.

Pankrotimenetlusega kaasnevate kulude analüüsi tulemusel jõudis autor järeldusele, et füüsilise isiku pankrotimenetlusega kaasneb hoopis rohkem kulusid, kui on loetletud pankrotiseaduses ning need peab kandma mitte ainult võlgnik, vaid ka võlausaldaja, riik ning kolmas isik. Lisaks kuludele võib pankrotimenetlus kaasa tuua ka erinevat kahju. Autor on seisukohal, et täitemenetlusega kaasnevad samuti kulud, kuid need on tunduvalt väiksemad, kui pankrotimenetluses ning täitemenetluse puhul puudub nii suur kahju kui võib pankrotimenetluse tagajärjel tekkida. Lisaks sellele tuli välja, et kuna uue täitemenetluse seadustiku kohaselt on nagu ka pankrotimenetluses vara tagasivõitmine võimalik, siis paljudel juhtudel ei ole pankrotimenetluse rakendamine üldse otstarbekas. Täitemenetluse puhul toimub kogu protsess lihtsalt väiksemate kuludega. Pankrotimenetlusega kaasnevate kulude ning kahju probleemi soovib autor põhjalikumalt edasi analüüsida magistritöös.

Teiste riikide praktika uurimise tulemusel leidis autor, et USA pankrotiõiguses on Eestiga võrreldes väga erinevad põhimõtted ning sealt oleks raske midagi üle võtta Eesti regulatsiooni. Hollandi pankrotimenetluse regulatsioonis võib leida aga mitmeid sarnasusi Eesti vastava regulatsiooniga, kuid seal on paremini lahti kirjutatud füüsilise isiku võlgadest vabastamine. Hollandis kasutuses olev võlakorraldus on hästi reguleeritud ning selle suureks eeliseks on see, et füüsilise isiku ja juriidilise isiku maksejõuetuse menetlus on eraldi reguleeritud. Eesti pankrotiõiguses võidaks sama teed minna ja käsitleda füüsilise isiku pankrotimenetlust kas eraldi seaduses või äärmisel juhul eraldi peatükis.

Autor leiab, et lõputöö eesmärk, milleks oli analüüsida füüsilise isiku pankrotimenetlusega seotud probleeme võrreldes täitemenetlusega, on pankrotimenetluse ja täitemenetluse läbiviimise kirjelduse ning otstarbekuse analüüsi tulemusel täidetud. Töös püstitatud hüpotees, et füüsilise isiku pankrotimenetlus on riigile kulukam kui täitemenetlus, on töös esitatud analüüsi ja järelduste põhjal tõestatud.

SUMMARY

The diploma work “The comparative analysis of the enforcement and bankruptcy proceedings in a case when a debtor is a natural person” is written in Estonian, and the volume is 42 pages, final papers are accompanied by a summary in English. The key words of the work are: natural person, the bankruptcy proceedings, enforcement and insolvency.

Author gives an overview of personal bankruptcy in Estonia and its practicality. Author also examines how this area is regulated in the U.S. and in the Netherlands. The aim of the diploma work is to describe the physical feasibility of the bankruptcy proceedings and to highlight the different problems in this area.

To achieve the objective of the work the author describes the bankruptcy and enforcement proceedings, analyzes the critical areas of the bankruptcy and examines the organization of the insolvency of natural person in the United States and in the Netherlands.

Work hypothesis: the bankruptcy proceedings of the natural person are costly to the state than enforcement proceedings.

The diploma work is a novelty because in such volume of work there has not been reflected the issue of the practicality of personal bankruptcy comparing to practicality of enforcement. In addition, the author of the diploma work brought to the views new issues of bankruptcy of a natural person.

VIIDATUD ALLIKAD

- Alces, P., Howard, M. 1995. Cases and Materials on Bankruptcy. St. Paul: West Publishing CO
- Alekand, A. 2004. Sundtäitmis- ja pankrotiõigus. Tallinn: Sisekaitseakadeemia
- Belastingdienst. The Dutch income tax system
http://www.belastingdienst.nl/variabel/buitenland/en/private_taxpayers/private_taxpayers-01.html
- Chamley, C. 1991. Taxation of financial assets in developing countries. International Bank for Reconstruction and Development. The World Bank
- Chorus, J., Gerver, P-H., Hondius, E., Koekkoek, A. 1999. Introduction to Dutch Law. The Hague: Kluwer Law International
- Cornell University Law School. U.S. Code collection.
<http://www4.law.cornell.edu/uscode/11/>
- Eesti Maksu- ja Tolliamet. Residendist füüsilise isiku kinnisvara maksustamine.
<http://www.emta.ee/?id=4940&highlight=kinnisvara,tehingud>
- Eesti Vabariigi Põhiseadus. 28. juuni 1992. RT 1992, 26, 349; RT I 2007, 33, 210
- Epstein, D. G. 2002. Bankruptcy and Related Law in a Nutshell. St. Paul: West Group
- EURES Eesti. Elamis- ja töötamistingimused Euroopas. Holland. Maksud
<http://www.eures.ee/10128>
- Euroopa Komisjon. Euroopa Justiitsvõrgustik. Pankrott. Holland
http://ec.europa.eu/civiljustice/bankruptcy/bankruptcy_net_et.htm
- Internal Revenue Service. Levy.
<http://www.irs.gov/businesses/small/article/0,,id=108341,00.html>
- Justiitsministeerium. M. Varusk. Olulised mõisted pankrotimenetluses.
<http://www.just.ee/37315>
- Kerstna-Vaks, K. 2008. Pankrotimenetluse kulud – vältimatu osa pankrotimenetlusest. Juridica nr 6
- Kohtutäituri seadus. RT I 2001, 16, 69; RT I 2008, 59, 330
- Lehis, L. 2004. Maksuõigus. Tallinn: Juura
- Lind, K. 2003. Tulu mõiste. Juridica nr 5

Maksukorralduse seadus. RT I 2002, 26, 150; RT I 2008, 60, 331

Pankrotiseadus. RT I 2003, 17, 95; RT I 2008, 59, 330

Paying Taxes in America. Property taxes <http://www.nriol.com/welcome2america/paying-taxes-in-usa.asp>

Pilv, A., Kergandberg, E., Lentsius, M. 2006. Maksumenetlus. Tallinn: Äripäeva kirjastus

Rahandusministri 2. mai 2002.a määrus 61. Maksuvõla mahakandmise ja kustutamise kord. RTL 2002, 56, 834; RTL 2008, 105, 1505

Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 03.11.2008. a kohtuotsus nr 3-2-1-90-08 Johann Andreas Härma kassatsioonkaebus Tallinna Ringkonnakohtu 12.03.2008. a otsusele Mart Härma (pankrotis) pankrotihalduri hagi Johann Andreas Härma vastu kinkelepingu kehtetuks tunnistamiseks ja kinkelepingu alusel saadu väärtuse 1 600 000 krooni tagastamiseks pankrotivarasse.

Riigilõivuseadus. RT I 2006, 58, 439; RT I 2009, 18, 107

Spence, G. 1995. Taxation in the Netherlands. Deventer: Kluwer Law and Taxation Publishers

Tulumaksuseadus. RT I 1999, 101, 903; RT I 2008, 60, 331

Täitemenetluse seadustik. RT I 2005, 27, 198; RT I 2009, 4, 24

United States Individual Tax Site. Income Tax http://www.usa-federal-state-individual-tax.com/income_tax.asp

United States Investment Tax Site. Taxation of Dividends http://www.usa-investment-tax.com/taxation_dividends.asp

Viirsalu, P. 2008. Pankrotipesa probleematika. Juridica nr 6